

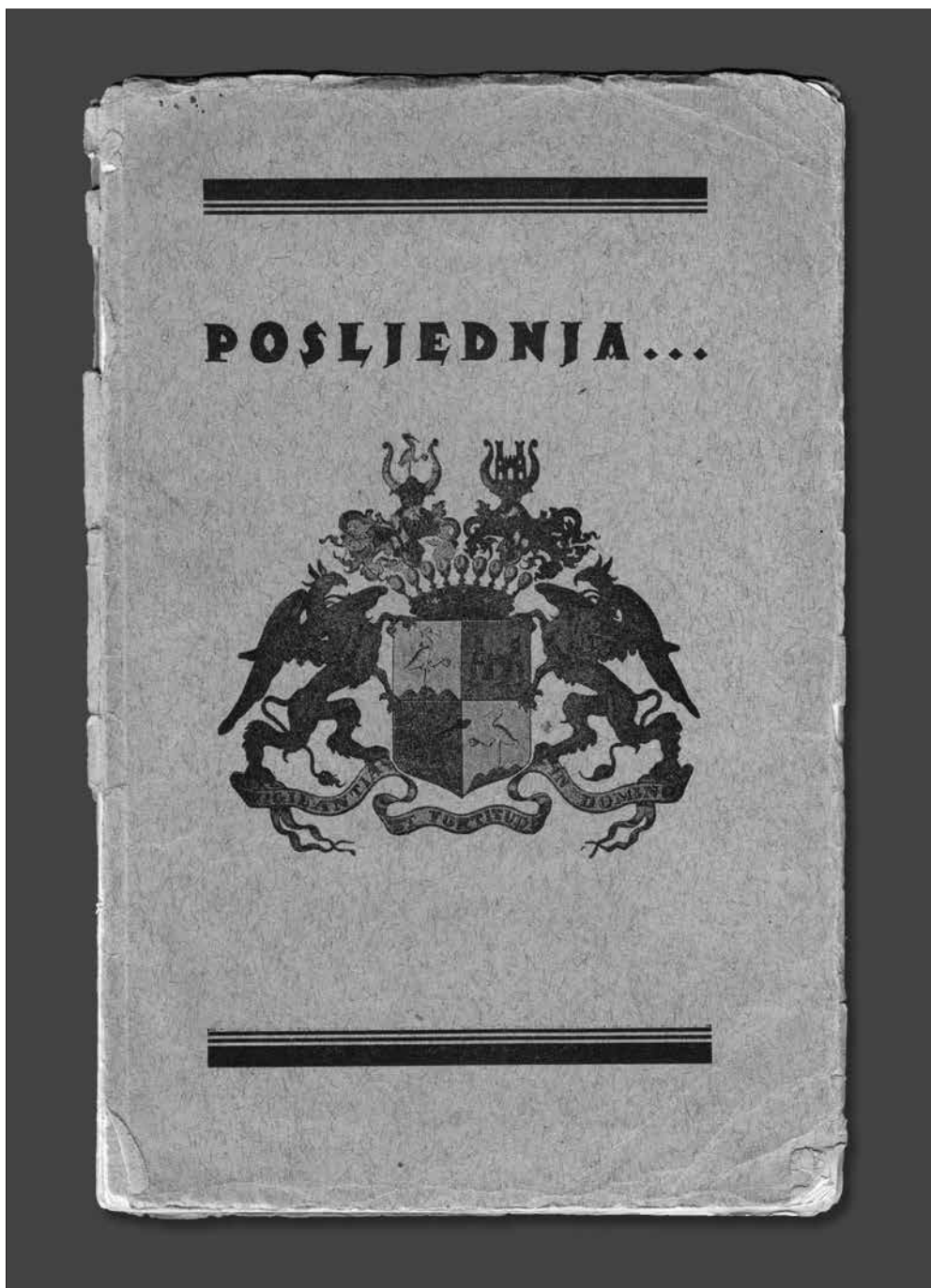
VI. PRILOG

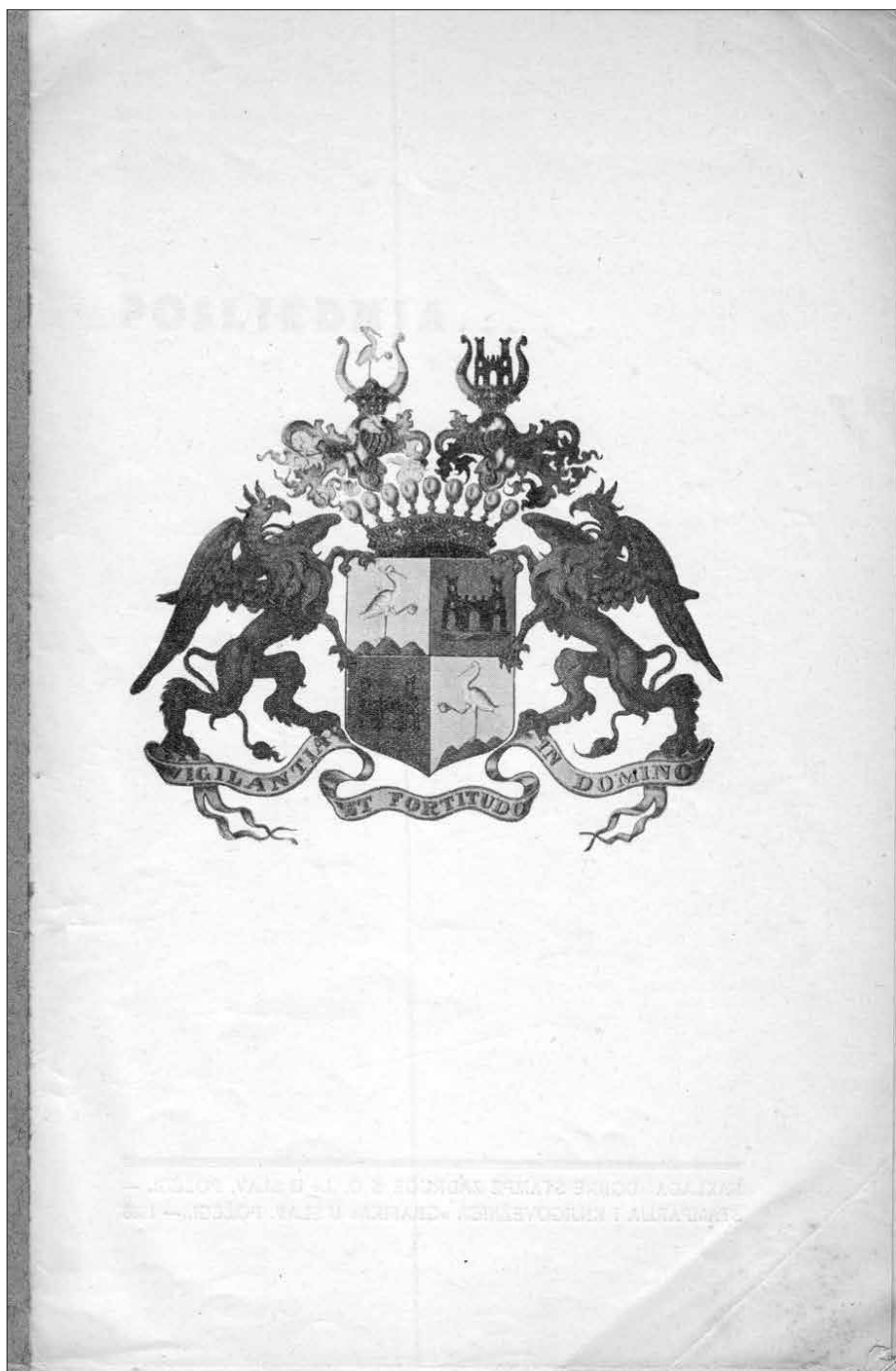

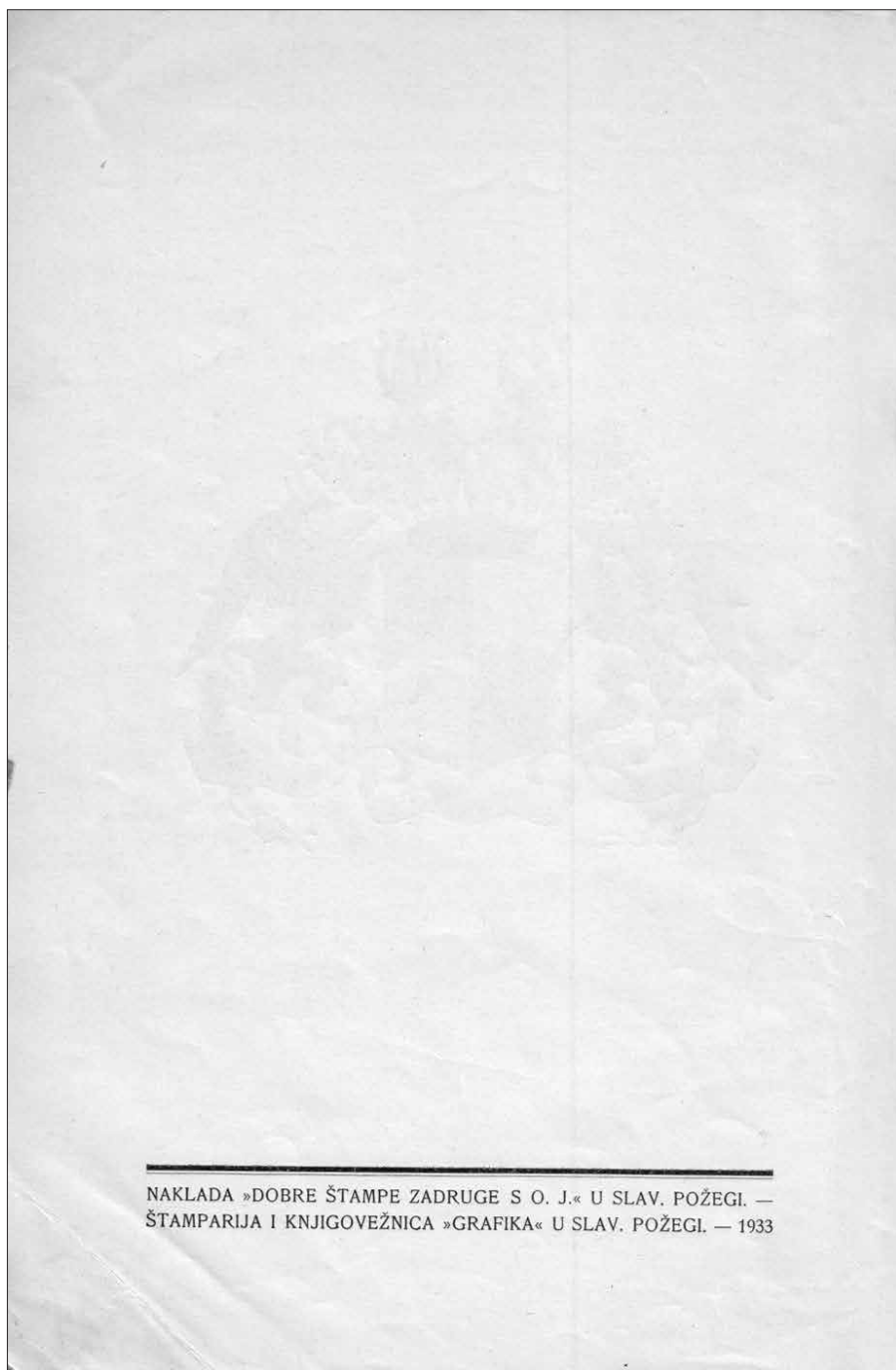
POSLJEDNJA...

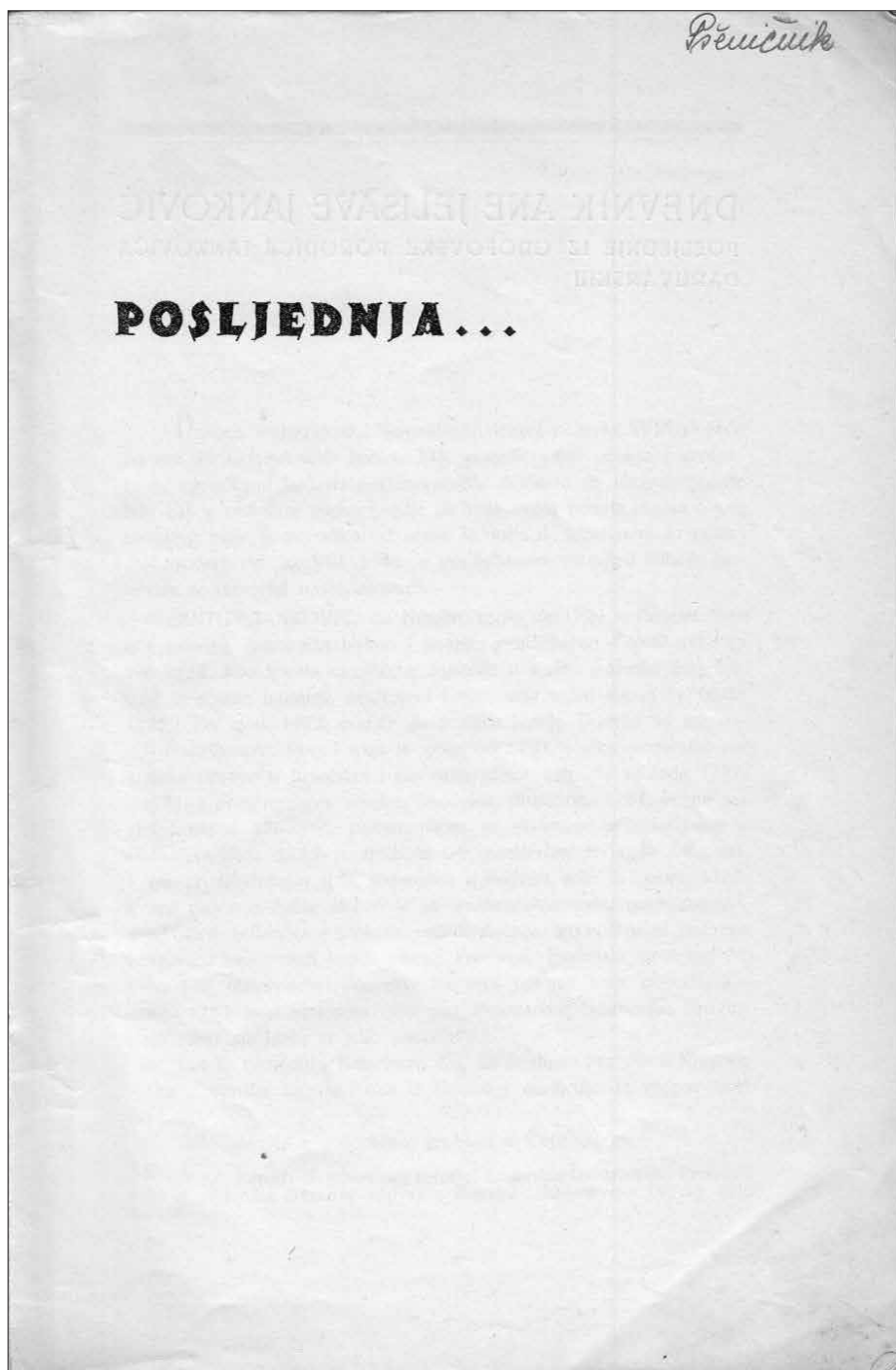
**Dnevnik Ane Jelisave Janković,
posljednje iz grofovske porodice Jankovića Daruvarskih**

Naklada Dobre štampe Zadruga S. O. J.: Slavonska Požega, 1933. (faksimil).

DNEVNIK ANE JELISAVE JANKOVIĆ
POSLEDNJE IZ GROFOVSKE PORODICE JANKOVIĆA
DARUVARSKIH

Povjest je Hrvatske i Slavonije u drugoj polovici XVIII. stoljeća pa sve do sedamdesetih godina XIX. stoljeća usko vezana s grofovskom porodicom Jankovića - Daruvarskih. Njihovo je glavno sjedište bilo baš u požeškoj županiji, gdje su imali svoja bogata imanja. Svoje plemstvo vuče ta porodica od kralja Rudolfa II., kako nam to potvrđuje isprava od 26. VIII. 1588. o podijeljenom plemstvu Mihajlu Jankoviću te njihovim nasljednicima¹⁾.

ANTUN JANKOVIĆ, sin Nikolin, rodio se 1729. u Pečuhu. Njegov prijatelj, đakovački biskup i požeški veliki župan Čolnić uveo ga već 1756. kao fiškala virovitičke županije u službu požeške županije, gdje je poslao bilježnik, podžupan i najkasnije veliki župan (1770 do 1785.) Već god. 1772. podiže ga kraljica Marija Terezija na grofovsko dostojanstvo. Pored toga je vršio od 1767. službu savjetnika zemaljske uprave u Hrvatskoj i bio ravnateljem vjerskih zaklada 1777. i 1781. i povjerenikom srpske sinodalne skupštine, 1781. tajnim savjetnikom, a 1784.—5. povjerenikom za stišavanje seljačke bune u Sedmogradskoj, 1785. tavernikom i komanderom reda sv. Stjepana, 1786. predsjednikom stola sedmorice u Budimu, gdje je i umro 1789. Pored redovne službe stekao je za unapređenje cesta, narodnog gospodarstva, svilarstva i školstva velikih zasluga, što potvrđuju pismene priznanice kao i pisci knjiga onoga vremena. Budimski profesori M. Piller i Lj. Mitterpacher posvetiše mu svoj putopis kroz požešku županiju 1783. pod naslovom „Iter per Poseganam Sclavoniae Provinciam mensibus Junio et Julio anno 1783.“

Bio je oženjen s Katarinom Kis, ali je umro bez djece. Njegova velika slavonska imanja i ona u Ugarskoj naslijedio je njegov brat Ivan.

Sahranjen je u porodičnoj grobnici u Čepregu.

¹⁾ Jul. Kempf: O grofovskoj porodici Jankovića-Daruvarskih. Preštampano iz »Vjesnika državnog arhiva« u Zagrebu. 1929. sveska IV., str. 141. do 158.

IVAN JANKOVIĆ, brat Antunov, rodio se u Pečuhu 1731. Bio je kr. savjetnik, a kralj Franjo II. unapredio ga 1794. na dvorskoga savjetnika, budući da se istakao u sedmogodišnjem ratu i kod uprave požeške županije kao podžupan. Prvput je bio oženjen s Iločankom Anom bar. Brnjaković, a drugiput s Vjekoslavom grof. Festetić. Obje su nakon smrti u Beču, dotično Šopronu, prevezene u porodičnu grobnicu u Stražemanu. Ivan je imao više djece. Umro je u Šopronu 1798., a i njegovo je tijelo sahranjeno u Stražemanu.

Poslije smrti majke, dotično maćuhe Vjekoslave (1813.) baštinió je imanja Izidor, sin Ivanov iz prvoga braka.

IZIDOR JANKOVIĆ rodio se u Stražemanu 1789. Kako je bio poslije očeve smrti još maloljetan, rukovodila je njegovu odgoju maćuha Vjekoslava. God. 1815. imenovan je komornikom, a bio je i pasanim vitezom (eques auratus). God 1825. bio je Izidor Janković s Andrijom Markovićem-Cerničkim zastupnik požeške županije na požunskom saboru.

Kao baštiniik svijú imanja, koja su mu namrli otac i stric, imao je Izidor u svojoj vlasti ova dobra: Daruvar, Sirač, Pakrac i Stražeman u županiji požeškoj, a Čepreg s pustom Tormas i gradcem Beosom, zatim Gjulavisz i Bük u Ugarskoj. God. 1816. došlo je rodbinskom nagodbom do razdiobe ugarskih imanja.

God. 1811. oženio se Izidor s Eleonorom grof. Pejačević. Kod toga braka došlo je 1825. do rastave. Do 1848. boravio je Izidor Janković u Stražemanu i Čepinu, gdje ga je 1857. snašla smrt, ali je i on sahranjen u stražemanskoj porodičnoj grobnici. Sav svoj imetak, koji je već bio znatno opterećen dugovima, ostavio je svojoj djeci Mariji udatoj Nicki, Klementini udatoj za Augusta Markovića-Cerničkog, Eleonori udatoj za Stjepana Markovića-Cerničkog te glavnome baštiniiku jedincu sinu Julju.

JULIJE JANKOVIĆ ugledao je svijet 1820. u Pakracu. Nakon privatnoga školovanja svršio je pravničke nauke u Požunu od 1835. do 1839. godine s izvrsnim uspjehom. U sudačkoj praksi postigao je 1844. advokatsku diplomu u Pešti. U svojoj 25. godini bio je već u službi požeške županije bilježnik, a već 1845. podžupan. God. 1847. vidimo ga kao zastupnika županije na požunskom saboru, a 1848. otvara županijsku skupštinu hrvatskim govorom. U velikoj proljetnoj građanskoj skupštini iste godine u Požegi govori o hrvatskoj narodnosti, za koju je — kako reče — „spreman dati život i krv svoju“. Tom je zgodom izabran požeškim građaninom.

— 7 —

Po želji bana Jelačića prima Julije Janković službu vrhovnoga upravitelja požeške županije za cijelo vrijeme apsolutizma, dok nakon povraćena ustava postaje 1861. ustavni veliki župan. Sudjelovao je u tadašnjim saborima, pa je za stvaranja nagodbe 1868. pripadao s Jovanom Živkovićem i Josipom Žuvićem klubu manjine. Pozvan da ide 1867. u Peštu na krunidbu Franje Josipa, nije se odazvao, „što bi radio protiv odluke sabora, dakle neustavno“. God. 1873. ponudiše mu bansku čast, koju je otklonio, povukavši se malo pomalo s političkoga polja. Za svoj značajni javni rad odlikovan je često priznanicama od šamoga naroda, a ispravom od 1857. dobio je grofovsko dostojanstvo.

Kao baštinik već spomenutih imanja odlikovao se kao veliki narodni dobroćinac 1849.—1879. Preopširno bi bilo navoditi sve one zaklade i novčane svote, koje je darovao za plemenite svrhe narodnih potreba. Nema nijedne tada opstojale bilo katoličke bilo pravoslavne crkve, župe i škole na području njegovih gospoštija, kojih nije bogato nadario zemljištem i stalnim zakladama. Jednako pomaže u svoje doba osnivanje Jugoslavenske akademije, više djevojačke škole u Požezi, osječke realke, kupnju Kukuljevićeve knjižnice i t. d. Izdašnim darovima pomaže zagrebački Narodni muzej, Narodno kazalište, Dobrotvornu zakladu bana Jelačića te podizanje njegova spomenika, izdanja književnih djela te školanje mladeži srednjih, visokih i gospodarstvenih škola i t. d. Namjenom dara od 836 jutara šuma omogućuje uzdržavanje kaludera u manastiru Pakri, osniva škole milosrdnica u Bosni i Daruvaru i t. d. Poslovičan je taj plemeniti altruizam, kojim se Julije grof Janković stvarno odužio svome narodu, a naročito požeškoj županiji i gradu Požezi.

Krajem osmoga decenija XIX. stoljeća došlo je malo pomalo do svojevoljne prodaje Jankovićevih imanja, pa se najposlije preselio sa svojom porodicom u Austriju.

Od godine 1854. bio je Janković oženjen s Ljudevitom groficom Montbel, kćerkom Vilima de Montbela, nekoć u službi francuskoga kralja Karla X., a tada prognanika u Austriji. Iz toga braka poteklo je troje djece: Marija, rođena 1855. u Daruvaru, a od godine 1883. udata za Belu pl. Adamovića Čepinskoga; Ljudevit, rođen 1857. u Stražemanu, te Ana Jelisava, rođena 1859. u Daruvaru.

Julije grof Janković - Daruvarski umro je god. 1904. u visokoj dobi blizu 85 godina u Beču, dok je sahranjen u tirolskom Achenkirchu. Preživjela ga je supruga dočekavši još veću starost od 87 godina. Umrla je i sahranjena god. 1923. u Achenkirchu.

Jedinac sin Ljudevit rodio se i umro u Stražemanu, doživjevši na golemu tugu svojih roditelja jedva 11 dana života. Sahranjen je u župnoj crkvi sv. Mihajla u Stražemanu, u grobnici svojih otaca i djedova.

MARIJA pl. Adamović rod. grof. Janković bavila se pored obilnoga rada na karitativnom polju i genealoškim studijama svoje porodice i rodbine. Zbog toga je bila u vezama i s nekim našim povjesnicima, naročito s pokojnim Ivanom Kukuljevićem, davnim prijateljem njezina oca. U svojoj okolini bila je poznata i poštovana kao velika narodna dobroćinka. Posljednjih godina svoga života prebivala je na svom skromnom imanju u Slat. Drenovcu, gdje ju ispred bijesnih pljačkaša snađe u jesen 1918. tragična smrt. Prema načelu „sve za druge, za sebe ništa!“ davala je zadnju paru za lijekove sirotilnji, a za svjetskog rata sama je ranjenicima u Drenovcu povijala rane. Svoje imanje poklonila je kao revna katolikinja u bogostovne i karitativne svrhe, pa je poslije njezine smrti u Drenovcu sagrađena od toga kapelica Srca Isusova, koju je blagoslovio dekan Bürger 1924.

Mlada sestra Marije udate Adamović jest grofinja ANA JELIŠAVA JANKOVIĆ. Ona živi i danas kao posljednji odvjetak porodice Jankovića-Daruvarskih u svom dvoru u Achenkirchu, žrtvujući svoje bogoljubni život po tradicijama svojih predaka dobrotvorstvu te pomagajući potištenih i svega onoga, što je lijepo i plemenito. Duboku i neprolaznu hvalu duguje joj i gradski kulturno - historijski muzej u Požezi, koji je obogatila mnoštvom historičkih slika i drugih dragocjenih priloga iz svoje historičke porodice.

Visoka izobrazba uma i odgoja srca dale su i majci i kćerima plemenitoga poleta, da se u prigodama dale i na poetski rad, a kći Marija i na stroga naučna istraživanja. Uzvišeno shvaćena Caritas nije nikad našla izvrsniju izvršiteljicu kršćanskih dužnosti na tom trnovitom polju ljudskih ideala. O tom nam najbolje svjedoči i osobita lektira toga vanrednoga Dnevnika, koji je napisala rijetkim zanosom, ljubavlju i nepristranošću Ana J. grofinja Janković.

Dnevnik je pisan krasnim stilom njemačkoga jezika. Po ovlasti i želji autorice preveo sam ga na hrvatski jezik. Neka bude u jednu ruku vjerodostojnim svjedokom nestajanja jedne osobito ugledne i zaslužne porodice iz prošlosti našega narodnoga života, a u drugu ruku mjerilom za spoznavanje plemenite duše idealne autorice — posljednje iz grofovske porodice Jankovića.

Prevodilac.

Žalosna je stvar koga preživljavati, a vrlo je ozbiljno biti posljednja u jednoj porodici, koja izumire...

Nehotično se hvata duše nešto kao odgovornost, a misli se obraćaju pojačanim interesom prošlosti, da je istražuju u njenoj ljubavi i trpljenju, brigama i nadama, razočaranju i žrtvama! No pored toga raste uvelike u srcu hvala prema Bogu i Gospodu, kojega je očinska ruka sve tako očito i divno vodila, da je križeve i trpljenje učinila nebeskim ljestvama: *Mysterium vitae — mysterium gratiae!*

Iz toga čuvstva zahvalnosti poteklo je ovo, što slijedi a napisano je na čast Bogu, a na pouku novim naraštajima.

* * *

Kad sam prošle godine (1923) uređivala stare porodične spise, došla su mi u ruke i pisma moje prababe Janković-Festetičke, koja ih je krajem XVIII. stoljeća rijetkom duhovitošću upravljala svome pastorku Izidoru, a mome djedu. Kako li ga je opominjala na istinsko kršćansko življenje, ispunjavanje dužnosti i čudoreдно vladanje kako se to dolikuje plemstvu. Kako je zbiljno i nepopustljivo tražila od njega razumnju razdiobu vremena i shvaćanje života na religioznoj osnovi! Istina, da je njezin slog pisanja zastario i ponešto preturban, ali kako je plemenita i zdrava jezgra onoga, što je rekla, a kako dirljiva briga te plemenite gospode za duševno spasenje mladog husarskog časnika!

Kad sam iste zime napisala životopisni nacrt o svojoj dragoj majci, upozorio me je jedan prijatelj na analogiju jedne njezine pjesme sa shvaćanjem plemstva te davno pokojne moje prababe. Tada mi je došla misao, da i prababa i majka i posljednja dođu do riječi u jednoj te istoj knjižici. Živeći u različitim vremenskim razdobljima, a i sasvim različitim prilikama, ipak se susreću u svom mišljenju i čuvstovanju, budući da su htjele služiti Bogu, a da zajedno prigrlje ozbiljnu opomenu: *Noblesse oblige!*

Autorica.

POSLEDNJA...

Ljubljena majko! Već si meni često izrazila svoju želju, neka bi ja opisala svoj život — kako bi se ono, što je iščeznulo, pridržalo za kasnija vremena i za buduća pokolenja. Pošto povjest moga života nije ništa drugo, negoli milosti Božje i Tvoje prevelike ljubavi, učinil ću to rado.

Naša dječja postojbina bila je lijepa ko sunce. Tko znade bolje od Tebe, ljubljena majko, da si Ti tome zavičaju udahнула dušu? Slike te najudaljenije prošlosti čine mi se kao priča, da, značajna priča posred šuštanja hrastovih šuma, ispunjenih cvijetnim mionirisom, radošću i veseljem u velikoj osamljenosti našega ljudima dalekoga života! Ja vidim još božičnja drvca, gdje blistaju u sjaju i visini u dvoranama očinskoga i djedovskoga dvorca; vidim i vesele povorke jahača, kako žure u brda i šume na milje raširenog imanja. Tada gledam školu Križa i milosrdne ljubavi, u koju si nas od malena vodila, kako bi nas pouzdano upoznala s najsvetijim idealima kršćanstva: blagoslovom trpljenja i plemenitošću rada u službi prave ljubavi — Caritas! Zar se bilo čuditi, što sam još kao dijete mudrovala o socijalnim pitanjima, hoteci da se promijene prilike nadnica? Da sam, jedva što sam svršila školu, uredila u dvorcu jednu školsku sobu za djecu naših poljoprivrednih radnika, među kojom sam proizvodila najblaženije svoje sate! Neznam, da li su od mene mnogo naučili, no da su mi ostali vjerni i poslije rastanka od nekoliko decenija, iskusila sam ne jedamput na najdirljiviji način!

Jedna baka pisala mi još u nedalekoj prošlosti u Tirolsku. Ona je sjedila kod mene u školskoj klupi, a odonda me nije vidjela! Godine izmiču, a poslije bezbrižnog djetinjstva došla je ona mladenačka dob, koja se imala upoznati sa zbiljom života.

Često smo prekoračile okvir uže domovine. Došle smo u carski Beč, upoznale smo divna gorska jezera Gornje Austrije, Koruške i Kranjske, sklopile smo različitih poznanstva, a pridružili nam se dragi prijatelji, koji su nam takovi ostali kroz cio život. U zimni god. 1875. s mladenačkim smo zanosom prisluškivale pjevanje venecijanskih gon-

— 11 —

doljera „sotto il ponte di Rialto“... Ipak se već onda stali na našem nebu života gomilati mrki oblaci i prvi puta pade riječ o prodaji naših vruće ljubljenih slavonskih imanja. Da, bila je to riječ, koja je potresla naša srca, a u njezinu zbilju jedva da smo mogle vjerovati! Sjećam se, kako sam poslije povratka kući u Daruvar otrčala u perivoj i grleći jedno stablo poviknula: „Ne idem nikad odavle!“ To stablo imalo bi još i sad biti na svom mjestu, a koliko sam odonda imala mnogo da putujem!

Kad je već umro kralj Viktor Emanuel, došle smo u Rim godine 1878. S Rimom smo se oprostile tek kad smo se pomolile nad odrom velikoga patnika Pija IX. po osobitoj milosti u njegovim privatnim odajama. Bio je to neopisivo svečan dojam, koji se usjekao duboko u moju dušu, a brojim ga, dok živim među svoje najdragocjenije uspomene. Iz Rima smo pohodile Napulj, Sorrent i Pompeje. Na povratku smo se skrenule u Lurd, da u spijši Massabielle zahvalimo za čudesno ozdravljenje moje sestre. Ona je nekoliko godina prije toga bila na smrt bolesna od malarije i tifusa, pa su je liječnici bili već napustili. To lijepo i zanimljivo putovanje bilo je upravo završenje naše radosne mladosti.

Dne 25. veljače 1879. doživjele smo svečanost srebrnoga pira ljubljenih roditelja, a u svibnju poslije toga odselili smo se iz domovine, a da se ne povratimo nikad više! Sam Bog znade, kako smo to duboko čutili, kako je rana u srcima gorjela uvijek, a nije htjela nikad da zacijeli...

I ponovno je nadošao jedan novi odsjek života: njegovana društvenost na ugarskim imanjima moga oca. Priljepčale se na taj život gdjekoje dragocjene uspomene, a bilo je i zanimljivih pobuda — ipak nas u cijelosti nije sve zadovoljavalo. I ovdje je još uvijek stvarala moje osobito veselje moja mala škola, iako u drugom izdanju, za djecu ispod šeste godine.

Kad smo se godine 1885. morali ponovno prihvatiti putničkoga štapa, vrijedile su za tu školu — moje najvruće suze!

Ja se još jako dobro sjećam, kad smo ostavili tu posljednju očinsku kuću 3. lipnja, na dan moga 24. rođendana.

Najprije smo pohodili Marija Zell, a tada se putovalo u Holandiju u ribarsko mjesto Katwyk (Katwijk) na obali sivoga Sjevernoga mora. Tu je bilo dobrih ljudi, a među njima žena skladnoga melodičnog govora.

Odatle smo po prviput putovali na sakriveno, tamnomodro Achensko jezero na sjeveru Tirolske. Opjevala sam ga tada u mno-

gim svojim pjesmama i ta moja čutljivost i čud bila je i ranjena i bolesna, pa je trebala izvanrednih izražaja. I doista je mene sasvim osvojilo to tiho gorsko jezero s njegovim izmjeničnim slikama, njegovom blistavom ljepotom u sunčanom sjaju, te neodoljivom zbiljom u vrijeme spuštene magle. Nije čudo, što smo se godinu za godinom vraćali na njegove obale, koje su nas vukle k sebi, budući da nismo više imali domaćega krova. Kalksburg kod Beča, gdje smo sada već stanovali, nije nam nikad dao osjećaja domovinskih.

Tu sam se dala na svoje prve pokušaje rada na različnim poljima socijalnog života: Caritas! Osobito me kod toga zanimala akcija za patronažu ili zaštitu mladih radnica, koju je privela u život veoma zaslužna Melanija Zichy-Melternich. Tu sam došla do saobraćaja sa zanimljivim ljudima iz meni dotad nepoznatoga kola.

Prisalice doktora Luegera često su dolazili k nama. I sam nas je Lueger jedamput pohodio upravo onda, kad mu je s najvišega mjesta bila uskraćena potvrda njegova izbora za bečkoga načelnika. Kako se živo sjećam razgovora iz onoga doba s dvorskim savjetnikom Dr. Schindlerom, koji je imao zadaću, da tu gorku činjenicu priopći Dru Luegeru. Samo je nekoliko časova zanolio Lueger, da se sabere; ta Beč je bio oduvijek njegova mladenačka ljubav. Misao, da posluži svome rodnome gradu i da mu posveti sve sile svoje duše i tijela, oduševila ga je na gigantsku borbu protiv ondašnjega kapitalizma. I sada je on imao da se nakon pošteno postignute pobjede ukloni, što su ga zli savjetnici dvora osumnjčili kao pučkoga buntovnika! „Teško je — poviknu on — godinama i godinama stražiti kao vjeran pas pred pragom svoga gospodara, da onda uvijek dobivaš udarce nogom!“ Za deset časova izvojevao je taj jaki muž najtežu bitku protiv samoga sebe, a onoga dana, kad je načelnički lanac rešio drugoga, nitko nije bio vedriji od njega!

Mi smo kasnije pribivali njegovoj načelničkoj prisegi, kad je ipak postao vrhovna glava grada. U nizu godina često sam se navraćala tome „željeznom čovjeku“, kad sam molila i dobivala pomoći za različite potrebe dječje zaštite.

U godinu 1887. pada nenadani dolazak carice Jelisave u našu vilu (Villa Voltz) u Kalksburgu.

Radi moje teške sjetilne bolesti nisam se mogla odazvati pozivu carice na otok Krk, pa sam zimu 1887.—8. proživjela kod dragih rodaka u Fiorenci. Dne 20. prosinca bila sam još bolesna i jedva

šam mogla da progovorim riječ, pa su me odbavili papi Leonu XIII., da primim od njega blagoslov. Kod te zgrade govorilo se i o želji carice, kako me hoće da ima u svojoj okolini, za tim o trpljenju mojih roditelja, kako se ta želja ne će moći ispuniti zbog moje bolesti. Tada me je sv. Otac ozbiljno i pronicavo pogledao, stavio svoje ruke na moju glavu i mirno rekao: „Činite dobro, gdje god Vas Bog želi da ima!“ Te su riječi bile smjernicom u mom životu.

Dne 14. rujna 1895. bila je posveta Kreuzhofa, koju je malu postojbinu osigurala meni među divnim brdima Tirola, a na ljubljenskom Achenskom jezeru, briga i ljubav mojih roditelja. Ime je toj postojbini dao lijepi križ u Gröden u blizini kuće, kao i obzir na prošlost, koja je vodila bolnim jednim križnim putem do sadašnjosti. Temeljni kamen za tu kuću lomljen je u domovini u planini Krndiji (kod Pakraca), da ne bude zaboravljena draga otadžbina. Tu smo mi imali sprovoditi mnoga ljeta u lihom miru, dok nije Božja ruka i na tom mjestu načinila bolnu stanicu križnoga puta. Sada poslije mnogo godina njegovog opstanka imao je Kreuzhof naći drugog gospodara... S beskrajnom hvalom sjećam se veselih i tužnih dana, koje smo proživjeli pod njegovim krovom, a svi su bili blagoslovljeni. Pod sjenom križa bit će dobro počivati, kad se zaklope umorne oči!

Odavle sam po drugiput putovala u Rim, nakon što sam prialovala u Bozenu kod svečanosti 100 godišnjice posvete Tirola božanskom Srcu Isusovu.

*

Godine 1898. preselili smo u Beč ponajviše zbog toga, kako bi sebi olakšala na tlu velegrada svoje socijalno-karitativno nastojanje. Kad sam se kod matzleinsdorfske linije uvezla u metropolu, obuzela me potištena misao, da me u velikom gradu Beču ne pozna niti jedno dijete i da ne će mene trebati. Kakove li neobičnosti često u životu! Poslije malo godina rekao mi je ponovno u gradskoj vijećnici tadašnji predstojnik sirotinjskog odbora Dr. Weinkirchner: „U Beču se ne smije niti jedno dijete naći, a da Vas ne bi poznavalo!“ Svakako nijesam slutila, kad sam došla u stari carski grad, o svem onom, što me je tu čekalo. Dala sam se najvatrenije na meni dodijeljeni posao oko patronaže mladih djevojaka. Taj me posao nikad nije zadovoljavao, kad sam upoznala njihove nedostatke.

Ipak sam naučila i na tom području mnogo lijepoga i dobroga. Ja sam se usavršavala na požrtvovnom duhu bečkih učiteljica, koje su bile i tako zaposlene, ali su veselo sve svoje okolne sate žrtvovala službi mladeži. Općenito se pokazala neodoljiva nužda, da se i

školske obvezanice privuku tome djelu. Jedna me revna građanska učiteljica, koja je poznavala planove svojih družica na tom polju i s druge strane, silila na to. Tada sam se sa svim silama svoga osvjeđočenja zauzela za otvorenje dječjih patronaža svako popodne, kad nije bilo obuke. Stvar nije bila tako lagana, a sudarila sam se s mnogo protivština u vlastitim redovima. Mnogi su pored te izvorne ideje rada imali pred očima samo onu mladež, koja je već poodrasla i ostavila školu, a nijesu promislili, da bi nam ta mladež tek onda bila zbilja osigurana, kad bi već i djecu imali u rukama.

Jednoga staroga učitelja liberalca u X. kotaru predobila sam, da nam je za našu svrhu ustupio prvu gimnastičku dvoranu. Dvoje djece jednoga pelivana (igrača na užetu), koja se kod rečenog učitelja upisala na polaz škole, bili su prvi nutarnjom slavom pozdravljeni kandidati moga snubljenja. Nekoliko dana kasnije našla sam se pred 80 malih protestantkinja, koje su na moje čudo nakon smotre naskoro prišle s punim povjerenjem svoga karaktera k meni. Djelo se razvijalo poput lavine. Kad je prošla godina, bilo je već 2000 djece, koja se dvaput na tjedan našla na okupu u 10 do 15 patronažnih stanica, gdje su bila osobito zadovoljna i vesela. No brige je bilo dosta. Iz dvije hiljade pari očiju odsjevao je glad, dvije hiljade mališa drhtalo je od zimske studeni, a moj ormar bijaše siromašan, sredstva za patronažu i moju pripomoćnu uredbu bila su odmjerena sasvim škrtu i oskudno. Tu je moglo samo nebo pomoći — i pomoglo je!

Znadeš li još, majčice, kako sam išla u gradsku vijećnicu Dru Luegeru — ja tudinka s nenjemačkim imenom — pa kako mi je uručio 2000 K, da time mogu podijeliti djeci mlijeka i kruha? Kako smo predobili nekoga dobričinu Würstelmana, koji je u X. kotaru vozio od patronaže do patronaže, grijući mlijeko u novim kotlovima, a kako su pekari snížili svoje cijene — i tako se moglo čvrsto naprijed!

Čistim i dobrim mlijekom opskrbila sam se u mlijekarnici nadvojvode Fridrika, a drščući od radosti punila sam različite posudice i šalice razdragane djece. A kakav je bio prvi uspjeh? Gotovo svima je pošlo, budući da njihov siromašni želudac nije navikao na takovu nepatvorenu hranu, za koju je bio preslab. Silom prilika valjalo nam proriđiti mlijeko. Drugom opet zgodom, kad nijesam više imala u pripravi ni filira, a trebalo je da platim pekarnici račun od 50 K, molila sam se sv. Antunu Padovanskomu, da se smiluje mojoj nuždi. I gle, kad sam se vratila kući, našla sam jednu poštansku doznačnicu na 50 K, koja je stigla iz južnoga kraja od sasvim nepoznate ličnosti!

za kruh sv. Ante siromasima. Da, bio je to jedan boj s nuždama i brigama, ali je to vrijeme bilo i objavljenje beskrajne Božje dobrote!

O Božiću stavila sam u novine bilješku u pogledu darova za našu djecu. To je išlo tako daleko, da nijesu stizale samo bezuvjetno nužne stvari, već i luksuzne, koje su usrećavale djecu. Bilo je tu starih igračaka, svježe pečenih licitarskih konja i jahača i dr. Ti darovi ljubavi dolazili su i od manje imućnih ljudi, no kojima je kucalo u grudima zlatno srce. Još sada vidim pred sobom onu príprostu i dobroćudnu gospodu s brižno spremljenim zamotom, u kom se nalazila cijela uredno zakrpana ženska opravnica s čarapama, navlakama i pregačom. U džepu od kapuljica bio je u papir umotani novac s nespretno izvedenim natpisom: „Za jednoga jahača!“ Morala sam se smijati i zajedno plakati!

Godine 1900. zborovao je u Beču jedan karitativni kongres, koji se u tančine bavio i sve to znamenitijim pitanjem dječje zaštite. Tada je meni palo u dužnost, da organizujem novo djelo, kojim se imale popraviti sve one praznine na tom području, koje su bile opažene. I opet se digla bura otpora i tjeskobnoga nadmetanja, no sve je to predsjednik pobjedonosno suzbio. Kad se nitko nije ponudio, da će nadzirati za izvanskolskih sati radničku djecu, nije se moglo zapriječiti, da tu zadaću riješi dobrovoljna četa u službi Caritasa.

No kakvi su to bili izgledi na uspjeh plovili protiv struje općenoga negodovanja, a biti gledan od prijatelja i neprijatelja zavidnim očima!

Od jedanaest gospoda izabrana sam njihovom predvoditeljicom. Mi smo kao pomoćnice raspolagale samo s 300 for., da osnujemo djelo, pa sam sama sebi morala reći: Svršetak još prije početka! No ja nisam zalud gazila tirolsku zemlju, stoga mi nije palo ni na pamet odlaganje, nego sam se sporazumjela sa svojih jedanaest pouzdanica, da naše djelovanje posvetimo Srcu Isusovom svečanim načinom u jednoj crkvi. Tako su učinili godine 1809. Tirolci sa svojom klišuras-tom zemljom, kad ih je prilisnuo, kako se činilo, nesavladivi Napoleon. Mi smo opet htjele ponizno moliti, kako bi spoznale najsvetiju volju Božju, jer smo samo nju htjele ispunjavati. Kao što je Tirolska u svojim teškim neprilikama s velikim carem Korzikancem postala slobodna, tako smo mi za godinu dana protiv svakoga očekivanja bile slobodne od naših teških financijskih briga. Ta prvi računski izvještaj glasio je, da smo imale preko 100.000 K prihoda, a to je bilo u predratno vrijeme, kada su banknote imale veću vrijednost od papirâ. Jest, s Bogom nije ništa nemoguće! Njegova je ruka vodila

plemenitoj nadvojvotkinji Mariji Josipi, majci cara Karla, koja je postala brižna zaštitnica naših patronažnih stanica. Njezina je samilost ganula srca i gradskih i zemaljskih vlasti, da nam se pomogne sve to obilnijim svotama; tako je naše djelo došlo do cvjetanja i poleta.

A kakav svijet moralnih nevolja prikazao se pred našim pogledima! Glavni posao odigravao se za uredovnih sati, kada su dolazili oni, koji su bili potrebni pomoći, da prijave svoje izvanredne slučajeve potreba, koji se nijesu mogli riješiti redovnim primanjem u stanice. Tih je slučajeva s njihovim iznimkama bila cijela legija, a bili su ponajviše vezani o najodvratnije poroke, pa se moje pero opire, da ih opisujem!

Jedan događaj ipak bih rado spomenula, budući da mi je zbog potresne svoje nevolje ostao nezaboravljen. Radila sam u svojoj privatnoj pisarnici, kad je do mene iz nusprostorija dopro jedan mukli i umorni ženski glas, upravljen — kako sam razumjela — doličnom činovniku: „Dakle za mene nema baš nikakove pomoći, moj slučaj ostaje bez nade!“ U odrazu toga glasa bilo je nešto, što me je zvalo da izađem i odredim, da stranku pošalju k meni, jer riječ „bez nade“ nije se nalazila u mom leksikonu. Mislila sam i osjetila, da tu doista treba pomoći. Žena je došla. Sve je na njoj izgledalo starački, tužno. Mogla je imati jednako sedamdeset kao i trideset godina, a potonje je bilo istina. Da sam bila slikarica, snimila bi ju za model gospode „Brige“. Ona je pripovjedala svoje dogodovštine na osobito monotoni način. Bila je udovica s dvoje djece, živjela je u petom spratu od šivanja rukavica. Po paru je dobivala 72 filira, a uz najnaporniji rad mogla je dnevno svršiti šest pari. Dječaka su joj pregazila kola, pa je od toga postao padavičav. Djevojčica je uslijed upaljenja mozgovne opne gotovo pobjesnila pa cio dan viče i smije se. Svi kućni stanari psuju majku, što ima tako jednu djecu, dok gospodar kuće hoće da joj otkaže stan... Došla je da vidi, možemo li joj pomoći, a činilo joj se, da je to nemoguće. „Nećete li se čuditi — završi ona nakon jedne stanke — ako se bacim s djetom u Dunav?“ Bio je to jedan dojam, koji me je duboko potresao.

Osjetila sam na to potrebu, da ostanem sasvim mirna, pa sam toj jadnici s malo riječi osigurala zaštitu za jedno od njezine djece. „Samo ga nemojte — pridoda žena — poslati u zavičajnu općinu, da ga tamo ubiju ko kakovo pseto!“ Ponovno sam umirila tu sažaljenja vrijednu majku, obećavši joj, da su samo redovnice oni anđeli milosrdnosti, koje bi mogle preuzeti siromašnu maloumnicu. Treba da samo još četrnaest dana bude strpljiva, dok se to bude moglo izvršiti.

— 17 —

Ana Jelisava grof. Janković

— posljednja —

Doista nisam sama znala, na što sam se obvezala. Nikad nijesmo imale veće muke, da posređujemo kod kojega zaštitnoga skloništa, negoli u tom slučaju. Najposlije nam je uspjelo, te smo samo izvanrednim zagovorom jednoga štajerskoga narodnoga zastupnika mogle polučiti, da je to dijete bilo primljeno u lijepi zemaljski zavod u Knittelfeldu, doduše uz za onda visoku mjesečnu naplatu od 30 K. Naša je družba mogla samo petero primiti. No dragi Bog pomogao je u svakoj nuždi, kao uvijek! Ja sam se međutim osvjedočila, da su se slagali svi navodi one majke. Padavičavi dječak i ludasta djevojčica, vičući i smijući se, prebacivahu se na njihovu slamnatom ležaju, dok je djevojčica bila i privezana užetom. Plivahu u svojoj nečistoći, dok je majka neumorno bockala na svojim rukavicama.

Kad sam joj priopćila, kako je njezina kći primljena u sklonište u Knittelfeldu, pogleda me ona bez riječi, a tada reče: „Što mi je činiti, da Vam zahvalim?“

„Gospodo — odvratim ja — sad je uskršno vrijeme, a Vi ste naumili bili, da nešto uradite, što ne bi bilo pravo, budući da čovjek ne smije sebi oduzimati života ni pod kakvim prilikama. S tim raspolaze sam Bog. Idite sv. sakramentima, da pravo uskršno veselje dođe u Vaše srce“. Za malo dana bila je u mojim rukama ispovjedna cedula, a gospoda „Briga“ našla je svoj mir.

Poslije sam djevojčicu sama pohodila u Knittelfeldu, gdje je bila ljubimica dobrih sestara, a i sama je bila zadovoljna. I majka ju je kadkad znala pohoditi. Par godina poslije toga uzeo ju dragi Bog u svoje najbolje sklonište, u svoje lijepo nebo.

Shvatljivo je, da sam duševno i tjelesno radila preko svojih sila, pa da sam se svojim osjećajnim bićem na svaki način i odveć naprezala radom. K tomu je dolazilo sve jače ogorčavanje protiv bezbrižnosti imućnika, protiv nedostatne razložnosti zakonodavnih činilaca, kao i stalno spoznanje, da čovjek nije kadar niti uz žrtvovanje svoju sila predusresti nuždi. Malo pomalo sam se namučila, ali nijesam nikad naučila držati kod rada mjeru; gledala sam neobrađeno polje, a svuda sam htjela da se prihvatim posla. Bilo je to teško vrijeme, koje je bivalo sve teže, jer je pomalo počelo smalaksavati moje zdravlje, a kolebati se moja nutarnja ravnoteža.

Međutim bilo je i vedrih pogleda. To je bilo jednom na 1. svibnja, a sasvim sam zaboravila na njegovo „crveno“ značenje, koje se odrazilo bez moga naslućivanja, kad sam išla u X. kotar svojoj djeci u zaštitnu stanicu. Preda me su dolazile goleme skupine svečano i crveno ukrašenih radnika. Kako li ću sebi prokrčiti put, kad sadem

s tramvaja, da postignem svoj cilj? — tako mi trzalo po glavi. No gledaj, eno dviju bosonogih djevojčica, koje su čekale na mene. Kako to često biva na stanicama, tako se i pred malom proleterskom gardom rastvoriše crvene gomile kao na kakav začarani znak, a mi prodosmo srećno i veselo dalje.

Onda je opet slijedilo otvorenje oporavišta u Bečkoj šumi, a njegovo provođenje predano je našoj udruzi. Tu su hiljade slabe velegradske djece našle okrepu, a pored toga se osvježivahu na mirisavom uzduhu.

Pored svega toga svijet je plesao i veselio se; nije se znalo, kako da se utuče vrijeme u kažnjivoj lijenosti i ispraznom žudnju za zabavama. Gotovo nigdje razumijevanja i volje za pomažanje. Kad nijesam mogla noću spavati, razmišljala sam ranjena i umorna o tom problemu!

Onome željezničaru pripomogla sam napornim nastojanjem tek poslije podrug godine, da je postigao bolje mjesto.

Petnaestgodišnjega dječaka dovela mi je policija poslije dva tjedna, kad ga je zatekla kod njegove prve krađe. Prenoćivao je pod jednim mostom izložen svakom nevremenu, a radio je, gdje je znao, za svagdašnji kruh. Što je ukrao, bilo je rešeto za sijanje pijeska, a trebao ga je kao zidarski nadničar. Stajao je preda mnom, a bio to jak i lijep momak. Hlače mu bile pričvršćene o vratu prebačenim komadom špaga, košulja mu bila kratkih rukava, a inače gologlav i bosonog!

Pogledala sam ga puna dubokoga bola, pa sam mu govorila: „Ti si danas nešto učinio, što nije pravo, no ja ipak znam, da si pošten momak“. Tada poče gorko plakati... Smjestile smo ga u jednu zaštitnu stanicu i nahranile. Tada smo iz svih sila nastojale, kako bi mu isposlovale mjesto za bravarskog naučnika, budući da je najviše želio, da postane bravar. Kad smo već bile kod cilja, stiže nam iznenađa pozivnica, da dječak dođe pred sud zbog ukradenoga rešeta. Tim su bile uništene sve naše nade, jer koji bi majstor primio takova naučnika, koji je bio okaljani ljažom nepoštenja?

Istoga dana uzela sam fijaker i požurila se do sudbene palače ravno k ministru pravde. Našla sam njegova zamjenika odsjećnoga šefa Bleylebena, kojemu sam priopćila taj slučaj i završila riječima: „Dječak je gladovao, ali nije ukrao kruha; on se smrzavao, ali nije sebi prisvojio nijedan komad odijela; što je uzeo, bio je alat, da može raditi i živiti. Ako ga zato zovete k sudu, da utisnete na njegovo ime neizbrišljivu i kobnu ljažu, tada imam samo jedno sredstvo

obrane, da naime dadem proglasiti u svim novinama povijest te tužne nevolje s najgorčom optužnicom protiv cijeloga ljudskoga društva, koje je zaboravilo svoju dužnost!“

Hvala Bogu, riječi nijesu bile govorene u vjetar, našla sam dosta dobrotstvo razumijevanje i brzu pomoć. Za 24 sata bila je sudbena pozivnica povučena natrag. Svjesna sam pak sebi, da je taj slučaj značio samo jednu kaplju u moru velegradskih jada i nevolja!

A gdje je bio korjen tome zlu? Da tu nije mogao pomoći novac, bilo mi je davno jasno. Tada sam smišljala i mudrovala svojim preveć razdraženim mozgom i preobličnim sučuvstvom, kako bih došla k cilju ublaživanja općih potreba, poglavito onih duševnih. Vidjela sam pred sobom milijune do mašinskih dijelova nevrjedno poniženih, a ipak živom dušom i duševnim moćima snabdjevenih, plaćenih robova, koji rade samo za obogaćenje pojedinaca i udobnost mnoštva, koje u svojoj bezbrižnoj duševnoj praznini uživa ono, što je druge stajalo njihova tjelesnoga života. I tu sam sebi mislila: Sila za silu! — Tjelesno naprezanje prema duhovnoj mucii! Dok jedan bez prestanka stvara i izlaže svoje tijelo do iscrpljenja za nas, treba da ga i mi zaštitimo svojom duhovnom pomoću, da radimo za njega i smanjujemo teret njegovih briga, kako bi stvorili jedno pravedno izjednačenje, koje bi moglo izobraziti jednu zajednicu interesa i premostiti prazninu, koja ih dijeli.

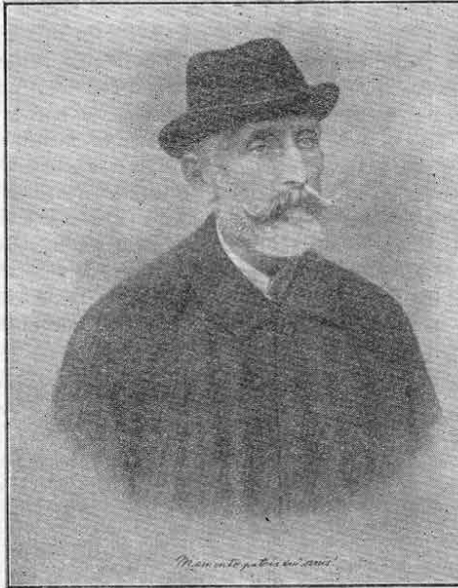
U tom su duhu uskrsnule preda mnom u svim kotarima dobro organizovane stanice za obavješćivanje s dobrovoljnim pomoćnim licima iz sviju staleža i obojega spola. Oni su bili u određene sate na svršetku radnoga vremena na svom mjestu, da čuju i upoznadu duševne jade radničkoga svijeta, pa da im po mogućnosti umanje brige. To znači, da su dolazili u tvornice do samih uz strojeve prikovanih radnika, gdje bi im po želji pisali dopise i molbenice, potraživali oblasne urede, bili im na ruku savjetom i činom u pravnim pitanjima i svim drugim poteškoćama, a sve u duhu praktične kršćanske ljubavi. Svaki stalež bio mi je zato dobro došao i pozvan jednako kod muževa kao i kod žena. Osjećala sam, da je u tom pomoćnom radu bio temelj nužnom oslabljivanju vrijednosti novca — hladnoga besćutnoga novca. Samo s njegovim pomaganjem, vjerovalo se, da se može sve riješiti, a ipak se ono glavno ne postizava. Duševno trpljenje treba duševnoga sučuvstva, potreba srca smilovanje srca, a duševna muka razumijevanje!

Samo dvojici muževa izložila sam te misli na početku XX. stoljeća i to visoko od mene štovanom Leopoldu Kunščaku i nekom

— 21 —

štarom socijalnom demokratu, vlakovodi. Taj me je potražio u jednoj zakućastoj stvari dječje zaštite, ali me je saslušao pozorno. Njegov je odgovor glasio: „Kad bi to sve bila istina, ne bi više imali socijalne demokracije!“

•
A sada slijede bolne uspomene, moja majčice, jer je ruka Gospodnja ucrkala na moje čelo sve jasnije križ bolesti, a brige su rasle.

Julije grof Janković

U veljači 1904. slavili smo, ljubljeni roditelji, ganutljivu slavu Vašega zlatnoga pira. Darovi cvijeća napunili su sobe, a i rodaci Adamovići došli su na tu slavu. To je imalo biti posljednji puta, da smo mi — roditelji i kćeri — bili skupa na zemlji! Dvije prijateljice moje majke iz mladosti, a ostale su takve do starosti, grofica Breuner i grofica Sečen-Hoyos našle se također kao mile gošće kod nas, pa su pratile majku kao djeveruše k oltaru. Posljednja je darovala

jubilarki divan kamen sa zlatnom mirtinom grančicom, dok je ispod kristala bio jedan hrastov list iz slavonskih šuma. Taj se list nekoč zelenio u svibnju u našem zavičaju, pa je sada nosio pozdrave dalekoj domovini!

Prekrasno se izvršivalo i božićno darivanje djece u svečanoj dvorani bečke vijećnice, koju nam je s velikodušnom ljubavlju dao na upotrebu gradski načelnik Lueger. Tu je bilo u malim bataljonima postavljeno preko 2000 djece sa zastavicama različitih boja, koja su bila nadarena i počašćena i t. d. Sad mi se to sve pričinja kao jedan san!

Jedne godine sam na 8. rujna nešto doživjela, a to je posljednje što navodim iz tih vremena, jer mi to još često daje povoda, da svakoga uputim na socijalnu nevolju o nastupanju novoga stoljeća, budući da nam to može pružiti ključ u pogledu besprimjerne reakcije, koja sada vlada. Išla sam u X. kotar, gdje su bile misijske sestre sv. Franje rukovodile veliku stanicu dječje zaštite. Nenadano priskoči k meni jedna oskudno odjevena djevojčica s raskuštranom kosom oko glave, te me burno pozdravi. Upoznala sam u toj djevojčici jednu osobito ljubljenu štičenicu naše patronaže. Nisam je vidjela dvije godine, a njezina zapaštenost prosjekla mi je srce. Dogodovština, koju sam imala da čujem, bila je žalosna da se jedva dade zamisliti.

Polda s njezina dva brata i sestre bili su izvanbračna djeca jednoga talijanskoga tučara kamena i jedne rumunjske kuharice, koja sebi uza sve napore nije mogla da pribavi dokažne isprave, da se mogne zakonito vjenčati. Tako su oni u nedostatku pomoći sa strane službenih zvaničnika živjeli u konkubinatu sve do ženine smrti. Djeca su ostala kod oca, koga je Polda vruće ljubila. Međutim je otac obolio, dobivši uslijed svoga zvanja krvavi kašalj, od čega je i umro. Dijete mi je to pripovijedalo ovim drastičnim riječima: „Kad sam bila posljednji puta u bolnici, nije mogao otac više ni govoriti, imao je u vratu staklenu cijev, pa me je samo tužno pogledao. Otrčala sam, da donesem naranču, a kad sam se vratila, reče mi samo vratar, da ne idem gore, jer da je već sve gotovo“. — Poslije toga otišlo je dijete svojoj starijoj sestri — jednom lakoumnom stvorenju, koje je imalo i u kasarnama mnogo poznanstva. Ono malo, što je imala, rastepla je skupa s perinama i jastucima. Kad već ničega nije bilo, zgrabila je svoje dvije mlade sestre za pleća i bacila ih kroz vrata van. Skrbnika tu nije bilo nikakova — čini se, da se za takovu stvar nije nitko brinuo! Samo očeva fotografija i ništa više — spasila bi Poldu!

Nato je Polda otrčala k jednoj dobroj gospođi u X. kotaru i dovikne joj svojim temperamentnim načinom: „Primí me k sebi, ili ću otići u zahod, da se objesim!“ Premda je u njezinoj sobi po četrvero spavalo, ugodila joj gospoda, jer — kako mi je poslije sama pripovijedala — smilovalo joj se odveć to dijete, koje bi prema svojim riječima sigurno i radilo.

Kad sam Poldu našla, imala je samo jedan kaput, jedan haljetak i jednu košulju, koju je u nuždi prala po noći, da je može danju nositi. Odmah sam s njom otišla dotičnoj gospođi, kako bi se osvjedočila, da li se izvještaj male osniva na istini, pa sam dobila jesnu potvrdu. „No da ste mogli vidjeti — pridoda gospoda — Poldina brata, kako je preda mnom stajao i molio, da mu pomognem, utisnulo bi Vam se to u srce! Hlio je raditi — sve raditi — no ja mu nijesam mogla pomoći. Sad je već od 18. kolovoza otsutan, a nezna se nikada, gdje je.“ Žalosno je bilo u mojoj duši. Molila sam, da me odvedu do prve najbliže policijske stanice, da stvar prijavim. Koráčala sam uz jednu nepoznatu mladu gospođu, koja mi se ponudila za vodilicu u nadošloj več noći kroz ulice kotara Favoriten.

„Vi imate srca za siromahe!“ čulo se liho iz usla moje prafrilice. „Ne biste li mogli pomoći možda i meni? Moj je muž namještenik na državnoj željeznici i mora na dan da 18 sati radi bez predavanja. Ili ide u 1 sat noću spavati, ili u to doba ustaje; cijelu noć ne može se odmarati nikad. Opažam, da on nikad tako dugo ne radi, a da mu ne bi škodilo. Njegova je glava često tako umorna, da nema niti pamćenja. Ne bi li mu Vi mogli pribaviti kakav drugi posao?“ Moje je čelo tuklo, da pukne, kad sam dalje čula, da taj čovjek dobiva 70 nč., kažem i pišem sedamdeset novčića — dakle jednu krunu i četrdeset filira — plaće za osamnaest sati rada i to od kralja državne željeznice, mnogostrukog milijunaša Taussiga!

Došle smo na policijsku stanicu. Poslije moga izvještaja rekao mi je jedan detektiv ciničnom surovošću: „Dječak je valjada skočio u Dunav!“ Ja sam se razjarila i tražila sam da me odvedu prvome činovniku stanice, koji mi bar obećao, da će sve učiniti, kako bi se opet našao izgubljeni dječak.

Smrtno umorna vratila sam se kući, a što sam sve doživjela u onom kratkom odsjeku vremena za jedno poslije podne? Koliko i kakovih sam susrela grješnih propusta, skoro i zločina, koji su propusti svojim nesrećnim posljedicama vukli neumrle duše u propast! Ovdje nikoga od dobrohotnih, ali u nepravdama živućih ljudi, koji bi imali pomoći sklapanju zakonitoga braka — ondje nikoga, tko bi

sirotinjskoj djeci osigurao zaštitu — nikoga, tko bi se zauzeo za opljačkanoga i nečovječno opterećena radnika!

Sada poslije sedamnaest godina, i više (25. II. 1921.), kada pišem ove retke poslije spomena vrijednog zlatnoga dana istoga datuma godine 1904. — putuje taj list u Rim, da sv. Oca stalno sjeća na vruće ljubljene južne slavenske zemlje, a da za njih izmolimo njegov blagoslov.

Kod svečanog objeda u Beču izrekla je moja sestra Marija drhtavim glasom jednu nazdravicu u hrvatskom jeziku. Ta je nazdravica bila doista posljedna radost, koju je ona pripremila svojemu ocu, a koja je i nas duboko dirnula. Svi smo morali plakati!

U ljetu smo se ponovno našli u Kreuzhofu. Tu nas je ubrzo osobito zabrinulo očigledno propadanje tjelesnih sila dragoga oca, premda još nijesmo bile sebi svjesne, da je stvar s ocem bila vrlo ozbiljna. U grad se još vratilo s nama — a na 12. studenoga klečale smo pred njegovim mirnim odrom! Blagoslov njegova tijela izvršen je u crkvi sv. Jelisave. Darovi u cvijeću bili su otklonjeni. Samo grančica s pozlaćenim listovima iz hrastovih šuma drage domovine, dar bijelih misijskih sestara za zlatni pir, ležala je na odru. I gradski načelnik Dr Lueger iskazao je pokojniku kod odra posljednju počast. Mi smo ga pratile do zapadne željezničke stanice, otkuda ga je njegov vjerni sluga otpratio u Tirol, gdje u našoj maloj grobnici u Achenkirchu čeka na uskrснуće.

U jesen 1905. preselismo se u Brixen u južnom Tirolu. Ja sam bivala sve bolesnija. Prividno je bilo i boljih dana, ali se boljetica povračala. Pored takovih prilika nijesam sebi mogla da priskrbim nikakva ozbiljna posla, a Brixen nije pružao zgrade za to. Osjećala sam se kao riba na pijesku, izdignuta iz svoga pravoga elementa! Ljeti smo bile uvijek na Achenskom jezeru.

Godine 1913. odvezla sam se u Kamnik u Sloveniji, da u samostanu naše drage stare predstojnice sestre Filomene (nekoć je bila u Požegi i Osijeku) sprovedem s njome četrnaest tihih i mirnih dana, zajedno s mojom sestrom. Bili su to blaženi i nada sve dragi dani u dražesnom kraju (Slovenija je nalik na jedan velik vrt), koji nastavaju prijazni i religiozni ljudi. A kako se tek veselila moja siromašna Marija našem sastanku, o kojem nije ni jedna od nas slutila, da će biti posljednji na ovom svijetu! Vidjela sam, da se moja sestra jako postarala, a uz to je bila smrtno izmorena i sita života; no njezino je srce bilo predano Bogu, a puno ljubavi za njezinu svojtu. Kad sam je ostavila, stajala je kod prozora i glasno plakala.

— 25 —

Kako sam često poslije toga mislila, da slušam taj glas bola! Godine 1914. ostavile smo Brixen — — —
 Na dan sv. Ane bili smo sakupljeni u Kreuzhofu u velikom prijateljskom društvu, a bilo je neobično veselo. Navečer se već saznalo za proglašenje rata...

Mjeseca rujna spopala me moja živčana bolest, te sam morala da odem u jedan sanatorij u Württembergu. Tamo sam upoznala prvu bolnicu „Crvenoga Krsta“, koju sam katkad pohađala, kad mi je bilo bolje. Tu sam vidjela i milosrdne sestre iz Untermarchtala, koje su i u našem sanatoriju bile, kako se dirljivom požrtvovnošću spremale na rusku frontu, da njeguju ranjenike.

Ljudevita grof. Janković de Montbel

O Uskrsu 1915. vratila sam se dragoj majčici u Brixen, da je više ne ostavim, dok nas smrt ne rastavi na ovoj zemlji.

Čini mi se, da je suviše moje prikazivanje pojedinih događaja svjetskoga rata. Njegova povijest zapisana je krvlju i suzama u uspomenama sviju nas. Svuda je ostavila jednaku tužnu sliku, okrutno razaranje života, okružljavljelih tjelesa, teško ranjenih srdaca, razorenih egzistencija, dječje siročadi, junačkih gotovo nadčovječnih žrtava. Pored

toga su bile rdave razorne sile na poslu, neprestano radeći, kako bi otrovale duh narodima, a iščupali mu iz srca svaki ideal, svaku moralnost, svaki osjećaj dužnosti, svu ljubav i vjernost! Vidjeli smo, kako se ruše svjetlovi; jednim okretajem ruke uklonila ih i odmela bura vremena, ostavivši iza sebe bezujetni metež. Samo jedan ostade nam — vječni i nepromjenljivi Bog. On je bio naše uporište na borilištu života!

Leteće bombe i skladište u požaru, nasilne rulje vojnika koji se u neredu vraćali i ispicali na livadi pred našom vilom čitav hektolitar opljačkanog ruma, glad i siromaštvo — sve smo to upoznali. Jednu vrijednu stvar za drugom moradosmo prodati, da smo mogle uopće oskudno životarići, dok nijesmo u rujnu 1919. ostavile biskupski grad na Eisaku (Brixen), da se preselimo najprije u Hall, a u lipnju 1921. sasvim u Kreuzhof.

Moj najbolniji oproštaj bio je s vojničkim grobljem u Brixenu. Njegov opis priklopam ovdje s uspomena na tako vruće ljubljenu bolnicu u misijskoj kući grada Brixena.

MOJE VOJNIČKO GROBLJE U BRIXENU 1915.

Još prije godinu dana njihalo se na tom mjestu žitno klasje — slika mira, nad kojom su pjevale ševe. Tada je došao rat, a to je polje moralo postati groblje — Božja oranica, koja je imala da sakrije pod sobom dragocjene snopove, što ih je veliki kosač smrli neugodno kosio svojom krvavom kosom. I opet slika mira, ali jednoga križnoga svetog mira, koji dolazi tek nakon velikoga petka života!

Mjesto je prekrasnoga položaja, tiho i ozbiljno, postrance od vojničkoga puta, a opkoljuju ga visoka brda, koja s poštovanjem stražare pred mrtvim junacima, a koja su oni branili zalogom svoga mladoga života. Jedan veliki križ nadvisuje mnoge manje drvene križeve i upravlja pogled gore nad nuždu i smrt, nad boli i suze. Grobovi su mi vrlo poznati. Koliko sam mnogo tih mirnih pokojnika poznavala, pohađala ih u bolnicama i brinula se za njih, pa i sprovodila ih na posljednjem zemaljskom putu! Ali i takovi, koje nijesam nikad vidjela, približavali su se meni po Božjoj odredbi. O svima bih rado ovdje pripovijedati, da ne pobjede uspomena na njih, kad svane dan i kad živi s nama glasnije govore, nego li mili mrtvi.

Bilo je u jesen 1915., kad sam na jednom od prvih grobova vidjela jednoga bavarskog vojnika, gdje stoji i pobožno moli. Nešto me je nukalo, da mu kažem, kako taj dobar drug neće ostati u tuđoj

— 27 —

zemlji zaboravljen. Od toga dana bila sam sebi svjesna, da je zadaća ljubavi i zahvalnosti brinuti se za vojničke grobove, pa sam se toj zadaći posvetila sve to većim veseljem.

Alfons Hansmann bio je moj prvi nepoznati prijatelj u groblju, a bio je rodom iz Kaisheima u Bavarskoj. On je bio žrtva jedne unutarnje bolesti. „Vedar i mio momak — govoraše njegova sestra njegovateljica — sama nevinost smijala mu se iz očiju, a bio je uvijek zadovoljan“. Kad su mi njegovi roditelji poslali sliku njegovu, nijesam se više zbog toga čudila.

Marija pl. Adamović-Čepinska rođena prof. Janković

Nedaleko od Hansmannova groba bio je grob dobrog Pane Salomona iz Bosne. Pohadala sam ga od studenoga 1916. do proljeća 1917. svaki dan i gledala, kako je umro od tuberkuloze. Bio je tek sedamnaest godina star, kad su ga protupravno poslali u vojsku. Sa svojih lijepih pašnjaka i iz svoje sunčane domovine, gdje je provodio miran pastirski život, morao je poći na ledenjake Tirola, gdje je imao da tjera teško natovarene konje i magarce preko strmih kosa po visokim gorama. Nije čudo, da su mu oboljela pluća i da

je poput mnogih drugih njegovih tako upotrebljenih zemljaka podlegao preranoj smrti. Bio je miran i ganutljivo strpljiv čovjek, koji se nikad nije tužio, već uvijek bio zadovoljan. Na bolesničkom krevetu naučio je pisati i njemački govoriti, a kod toga je pokazao veliku marljivost. Pripadao je pravoslavnoj crkvi te je imao jaku vjeru u Krista, pa smo i mi često s njim govorili o Spasitelju.

Upravo 48 sati prije svoje smrti predao mi je osamdeset kruna za svoju majku, koje je mučno zaštedio od onih par filira svoga prihoda! Njegova smrtna borba bijaše teška, a ostao je pri svijesti do zadnjega časa. Kad sam pratila njegov lijes, morala sam gorko plakati.

Inovjerci su počivali u posebnom odjeljenju groblja, no ipak nijesu bili rastavljeni od drugih grobova. Tako je bilo označenih polumjesecom za muslimane, koji su gledali k istoku, onda zvijezdom za mrtvace židovske vjere. Koliko je tu mnoštvo Rusa i stanovnika sa Balkana bilo pokopano! Žalibože su ratni zarobljenici sviju zemalja u tom pogledu slabo stajali, uživajući malo njege. Ja sam i nje poznavala iz njihovih lazareta, koje sam smjela katkad pohađati.

Tako se ločno sjećam jednoga oca iz Macedonije po imenu Miše (Miscew) Trejčeva. On je vrlo teško patio, nije gotovo niti riječi govorio, samo je plakao za svojim slijepim djetetom. U kićenom govoru svoga zavičaja reče mi: „Moje dijete nema svjetla u očima!“

U njegovoj grupi ležao je mladi Rus Gabrilov, koji je bio na po dijete, jer se uvijek smijao, pa i kad je umirao! Do njega opet bradati Petar Saulkin, za kim je plakalo na Volgi sedmero djece, a njega nestalo od čežnje za njima. On mi je svoju djecu pobrojio na prste. Onda nesrećni Stanislav Wisocky iz Lublina. On se kod jednoga živčanoga napadaja bacio od sjele iz drugoga kata bolnice na popločeno dvorište, gdje je naden razmrskan. Nadalje mladi Dalmatinac Josip Svalina, koji je tako tužno zazivao majku... i mnogo, mnogo drugih! Da, križići bi mogli pripovijedati o mnogim bolima i potresnim jadima!

Najposlije se još sjećam jednoga smirenoga pokojnika. To je grob Franje Uberackera iz Seehofa na Achenskom jezeru. Razumije se, da sam se za njega zauzela s osobitom ljubavlju. A on je trebao mnogo ljubavi, budući da je imao još kratak rok života, a bio je jedan divlji drug. O primanju sv. Sakramenta umirućih nije htio ništa da znade. Kad je došla njegova stara majka i klečeći ga za to molila, otputio ju oporno iz sobe! Onda sam s njime vrlo ozbiljno govorila i predočila mu, da ne bi bio pravi Tirolac, ako bi ostao kod

takova mišljenja. Jedna riječ, koja ga imala pogoditi i, hvala Bogu, pogodila ga, iako polagano. Dalje sam ga pustila prividno u miru i molila se za njega srdačno. Za znak moje nepomučene blagohotnosti donijela sam mu jedan zumbul, koji ga je uvelike razveselio, pa ga je ljubomorno čuvao. Poslije nekoliko dana zatražio je svojom slobodnom voljom vojnoga duhovnika, te je vjerno izvršio svoju pobožnost. Od toga je časa bio očigledno blag i strpljiv. Za malo dana bila sam ponovno pozvana k njemu. Našla sam cvijet na njegovu noćnom ormariću pognut i prelomljen — a Franjo je umirao! Taj bijeli zumbul ležao je poslije u lijesu na njegovim prsima...

U jesen 1916. vidjela sam, gdje su zagrtali prvi grob, a godine 1918. morali smo drage pokojnike sahranjivati u skupnim grobovima, budući da u prepunjenom polju nije više bilo mjesta za pojedinačke grobove.

Neka u nebeskom očinskom domu, gdje ima puno stanova, nađu mjesta svi ti pokojnici, koji su ovdje počivali. R. I. P.!

Svoje posjećivanje grobova obično sam završila, da sam išla u malu kapelu, koju su među ostalima podigle na groblju ruke ruskih zarobljenika. Jedan posebni način građenja, gdje lijepa Pietà — djelo tirolskoga umjetnika — samilosno gleda na polje mrtve mladeži! Preporučila sam ih u toploj molitvi Majci žalosnih — sve siromašne vojnike, koji tu snivaju svoj posljednji san, a sjelila sam se i onih žalosnih, koji ostadoše poslije njih.

I kada mi se činilo srce premalenim, da podnese svu tu tugu i nevolju, koja me je obuzela samo na ovoj jednoj točki velikoga i dalekoga ratnoga pozorišta, pričinilo mi se i to, kako Majka žalosnih upućuje nas na svoga krvlju i smrtnim ranama okaljanoga Sina, pa sam lihom utjehom sebi govorila: „On je uskrснуće i život, iko u njega vjeruje, vječno će živjeti!“

Kad smo u jesen 1919. ostavile Brixen, ostala mi je samo još jedna sveta zadaća u životu, da se brinem za svoju sijedu majku, jer... jaoh! dan 31. listopada 1918. ugrabio nam je našu Mariju, koja je na svom samotnom slavonskom imanju Drenovcu našla na nerazjašnjen način svoju smrt. Mi smo za to saznale tek šest nedjelja kasnije, kad sam ja imala s posebnim talijanskim dopuštenjem propuтовati preko Brenera u Innsbruk. Tu mi je jedna prijateljska ruka predala moju oveliku poštu, koja je sadržavala tu strašnu vijest. Sasvim nepripravnu i samu samcatu zatekla me ta vijest kao udarac toljagom. Mogla sam samo napola smučena pasti na koljena... Ona je umrla kao žrtva revolucije kako se čini od ruke jednoga ruskoga zaroblje-

nika, komu je ona kao i njegovim drugovima činila samo mnogo dobra!

Sada se uzdiže nedaleko onoga mjesta, gdje je naša najstarija u osami i siromaštvu ispuslila svoju dušu, jedna spomen-kapelica, koju je dne 12. listopada 1924. posvetio naš dobri prijatelj Julije Bürger, dekan iz Slatine, prije župnik u Voćinu. Na grobu moje sestre nedaleko kapelice stoji križ s natpisom: „Moja duša Tebe zove Gospodine!“

A sada mi ne preostaje ništa, da još što više kažem. Kad je moja majčica dne 20. lipnja 1923. svršila svoj život, i moj se život dokončao. Nemam više nikakove druge zadaće, negoli pripravljati se na smrt, na povratak u onu očinsku kuću, koja se ne može izgubiti, a gdje ćemo Božjom milošću naše mile ponovno naći! Amen. Alleluja!

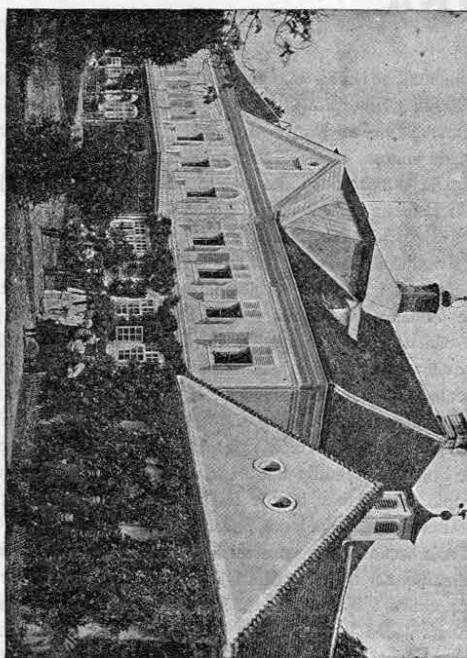
MAJKA

Moja majčice! Bi li bilo dobro po Tvom mišljenju, da ovo, što slijedi, bilježim ovdje? Kako Te na zemlji poznajem, ne bi! Ali prijedok u carstvu vječne istine, vjerujem, da ćeš mi dati pravo, ako blago svjetlo milosti Tvoga života metnem na vagu. Mislim, neka ljudi vide, kako je dobar Gospodin i kako strme staze onih, koji ga ljube, dopiru do najbolje mete.

Tvoj život nije bio pored sve skromnosti svagdašnji život, a nije bio svagdašnji ni Tvoj značaj — Ti draga kćeri zatočenja s francuskim zanosom i s dubokim njemačkim čućenjem. Združeno to, usposobilo Te jednako za sreću i trpljenje! Hvala Bogu, da Ti je od malih nogu bila ucijepljena ljubav Križu. Ona je bila tako duboka, da si Ti u časovima najiskrenije mladenačke veselosti upirala na nj svoj pogled, čuteći potrebu za trpljenjem. Predući niti prema nebu, osjetila si u tom jedan običaj. I koliko si to mogla kao mlada svježinom srca divno očuljeti, tako nije mogla izostati u Tvojoj čudi ona ozbiljna značajka, kojom si čeznula u dubine, da se odonud dižeš u nebeske visine. Topla, živa ljubav bila je žila kucavica Tvoga bića; prije svega ljubav prema Bogu, rassetome Spasitelju i njegovoj svetoj Crkvi. Ali onda i Tvoja topla ljubav prema ljudima, koja je obuhvaćala sve; živo zanimanje za njihove dobrinje i boli, zanosna ljubav za prijatelje, a oprostiva i blaga za one, koji su Te razjadili; najposlije idealna i zanešenjačka ljubav za sve lijepo, dobro i plemenito! Da, to je bila ona ljubav, koja Te je prikazivala u tako sjajnom svjetlu, da zbilja nije nikad odgovarala Tvome očekivanju. I Montblanc činio se Tebi malen, a jedino Sjeverno more nije Te na zemlji razočaralo.

Moja zlatna majčice! S kojim li sam uživanjem tek sada čitala Tvoj djevojački dnevnik od godine 1849. do godine 1854., kad Te je uresio vjerenički vijenac! Da, s visokim uživanjem zbog divne radosti, koja je onda ključala iz dnevnika, a s vrelim suzama, kad sam pomišljala na sve one teške boli, koje je Tebi donio kasniji život!

Bilo mi je pri tom tako kao u djetinjstvu, kad sam prisluškivala Tvoje lijepo i duhovito sviranje na glasoviru — morala sam plakati gorko! A kad sada pomišljam na Tvoje blaženo umiranje u dubokom Božjem miru i preobraženoj ljubavi Križa u Tvom srcu, koje je gotovo 87 godina kucalo u vjernoj službi Gospoda, a pri tom se borilo i trpjelo — onda sam mogla samo hvaliti Bogu i šaptati one riječi, koje si Ti tako voljela i često izgovarala: Ave, bona crux!

Grofovički dvorac Jankovića u Strazemaneu

A sada hoću da počnem i da dadem poslije ovoga kratkoga uvoda Tebi riječ. Ja ću samo ispunjavati praznine, kako bi onima, koji dalje stoje, bila jasnija sveza. U ime Božje!

Moja majčica Ljudevita de Montbel rodila se godine 1836 u Ivancu u Ugarskoj (Željezna županija). Bila je najstarije dijete iz drugoga braka francuskoga oca i ugarske majke, ljubazne i lijepe Nine

Sigray. Vjernost francuskom kralju dovela je njezina oca u progonstvo, dok je majka Nina umrla uslijed nesrećnog slučaja prevalljenja poštarških kola još dok su joj djeca Ljudevita i Henrik bila u naj-nježnijoj dobi. Posljednji je došao u Francusku kao mali dječak, da se odgaja pod okriljem sestre njegova oca gospode de St. Paul. Majčica je moja ostala kod svoje tetke Felicije Esterhazy-Sigray, koja nije imala djece. Grof Esterhazy bio je tako dobar i ljubazan, da je htio malu nećakinju svoje supruge čak i adoptirati, kako bi ona bila po službenoj ispravi ovlaštena da nosi ime Esterhazy. To ona međutim nije nikad učinila, da ne bi sa svojim uglednim društvenim osjećajima došla u sukob, budući da nije htjela biti kao nametnica u porodici Esterhazy.

Od Sigrayevih bilo je četiri sestre i to: Felicija Esterhazy, Nina Montbel, Beta St. Marsan i neudata Amelija, koja je u Angersu u Francuskoj ušla među redovnice Dobroga pastira, pa je kao nadstojnica samostana umrla u Donjoj Austriji. Od dva brata Sigraya postao je mlađi nakon divljega husarskoga života svećenik. Otišavši preko mora u Ameriku, postade župnik u St. Louisu. Umro je kao misijonar, ali se ne zna gdje. Stariji brat Filip oženio se s gospođicom pl. Kis. To je bila izvrsna gospoda, koja je imala ljubljenu jedinicu Ljudevitu St. Marsan, a uspomena na nju svima je sveta, koji su poznavali njezinu plemenitu dušu. Drugiput se oženio s barunicom Klarom Angutz, također uzornom ženom, koja je prerano umrla, ostavivši djecu Klaru barunicu Schell i Antuna Sigraya.

Moj djed Montbel potjecao je iz jedne porodice u južnoj Francuskoj i bio je načelnik grada Toulouse, gdje se osobito odlikovao kod jedne poplave. Poslije bijaše ministar kralja Karla X. Prviput je sklopio brak s jednom Francuskinjom, koja mu rodila mnogo djece. Umro je u austrijskom progonstvu. U Austriju je došao kao kakovim slučajem preko Švajcarske i to u Beč, gdje je živio u četvrtom katu, a prehranjivao se mučno radeći kao učitelj crtanja. U svojim memoarima ističe, kako je u Beču živio samo o kruhu i vodi, pa dodaje šaljivo ovo: „Ja sam se čudio gostoprimstvu austrijskoga cara, koji je dopuštao jednako gostoprimstvo najsiromašnijim svojim podanicima, kao i prognaniku iz Francuske, da smiju iz istoga izvora piti, iz kojega pije i on u švajcarskom dvorcu (Schweizer Hof)!“

S njihovim starijim polubratom Filipom Montbelom vezala je majčicu doživotna nježna ljubav, koju nije slabila niti kakova udaljenost, premda su se u kasnijem životu tek rijetko vidjeli. Nedjeljno dopisivanje teklo je do starih dana, o čemu svjedoče skupovi pisama,

koje sam zbog diskrecije teška srca spalila. Pružali su dragu sliku čisto katoličkoga francuskoga porodičnog života na ladanju — kao kakove legende.

Tek kad je majčica sama bila udana, upozнала je u Francuskoj svoje polusestre. Dva brata Marcel i Filip dolazila su često u Austriju bilo u Frohsdorf, gdje je djed živio sve do svoje smrti na dvoru grofa Chamborda (Henrika V. iz bourbonske kuće), bilo k Esterhazyju u pohode mladoj sestrici. Ujak Marcel bio je dapače jedno vrijeme u austrijskoj službi. U bečkom salonu njihove tetke grofice Battany, gdje se članovi diplomacije i dvora rado sastajali, upoznale se sestre Sigray s inozemnim svojim kasnijim muževima, s kojima su sklopile brak. Kako je moja stara tetka St. Marsan sa svojim izvrsnim mužem odilazila u daleke zemlje na diplomatska mjesta, ostala je stara majka Nina Montbel u Austriji. — — — — —

Sve do posljednjih godina brojila je naša knjižnica veliko mnoštvo svezaka iz omladinske literature u zelenim i crvenim kožnatim koricama, urešenim grbom u zlatu kraljevske kuće Bourbonaca. Majčica nam je još u svojoj sijedoj dobi pripovijedala o lijepim opremama, koje je njezina visoka kuma zgotavljala sa svojim dvorskim gospodama za njezinu lutku i to svojim rukama.

Iz jednog pisma moje bake Nine vadim i priopćujem ovaj zapis od 26. studenoga 1838.: „Izvršili smo radosnu svečanost sv. Ljudevita. To je za mene dvostruka svečanost, jer kad je kraljev imendan, uvijek se on slavi vrlo svečano; no pored toga i slava moje drage princeze, moje dobre male mišice!“

Majčica je imala i jednu kopču od kristala s kosom vojvotkinje od Angoulema, t. zv. „kraljice“, a kćeri nesretne kraljice Marije Antoinette, koju je vojvotkinju kao dijete poznavala i često govorila s njom.

Jednu epizodu nije također nikad zaboravila. Bilo je to u Frohsdorfu. Visoka gospoda vojvotkinja pokazivala je u svojim sobama maloj Ljudeviti Montbel svakojakih dragocijenosti i uspomena, među ostalim i jednu veliku kutiju s kraljevskim nakitom i draguljima te dijamantima u svim veličinama, naušnicama i t. d. Najmanji par izvadi vojvotkinja i pokloni maloj Ljudeviti, koja je to čuvala do svoje starosti. Sada se nalazi kod porodice u Francuskoj.

Vrlo uzbuđena od svega, što je tu vidjela, pritrči Ljudevita iznenada pred vojvotkinju s upitom:

„A tko je ona lijepa gospoda u velikom okviru?“

— 35 —

„To je moja majka, kojoj su otsjekli glavu!“ glasio je potresni odgovor — i dvije drhtave ruke ovile se oko vrata djeteta!

Naravno, da je moja majka bila od malena već oduševljena legitimistkinja, pa je sanjala samo o tom, kako bi ona kao druga Ivana od Arca prognanika u Frohsdorfu postavila s njegovim liljanskim stjegovima u stara kraljevska prava. Na podnožju Tezejeva hrama u bečkom pučkom vrtu vodila je „bojeve“ s umišljenim neprijateljima svoga kralja, vodeći umišljene čete, dok su joj pri tom lepršali crni kovčasti povoji, a plamsale lijepe izrazite oči! — — — — —

Kad su majčici bile jedva tri godine, odvezla se sa svojim počinom i pomajkom na poštarskim kolima iz Beča u Rim, a papa Grgur XVI. ju je blagoslovio. Svoje djetinjstvo i mladost proživjela je što u Beču (Schottenhof), a što u Ugarskoj u vruće ljubljenom Pressingu, tadašnjem imanju Franje grofa Esterhazyja, gdje je godine 1853. upoznala moга dobrog oca. Ona je bila sasvim neobična djevojka, duboko religiozna, idealna, a oduševljena za sve lijepo i plemenito. U pogledu svoje odgoje bila je malo ukočena. „Koje li sreće biti nesrećna“ — rekla je jednoč svome bratu Filipu, koji je bio sasvim drugoga mišljenja! Misao o žrtvama imala je oduvijek nad njom veliku moć. Ona je priznala, da petnaest godina vjeruje u dragoga Boga, a zakipjela je mladenačkim oduševljenjem, da joj pošalje u životu što više križeva, dodavši, da joj nikada neće biti previše. Brat ju uzeo za riječ, a ona je riječ održala . . .

Godine 1848. bila je za ožujskih dana u Beču, pa je skočila pred svoga učitelja glasoviranja s velikim pokličem: „Gospodine Zingerle, gospodine Zingerle, imamo revoluciju!“ Kad se već pucalo, šetala se još sa svojom odgojiteljicom u Gospodskoj ulici, koja još nije ništa slutila, pa se živo zanimala za dake! Ali i kao još maleno dijete pokazivala je čudnovatu neustrašivost. Ona je smatrala sasvim razumljivom stvari, kad su je u nedjelju ili u druge svetačne dane s njezinim igračkama zaključali u dječju sobu dvorca u Pressingu, dok bi svi drugi stanari dvorca otišli k službi Božjoj u ponešto udaljenu crkvu. Na drugi je opet način pokazala, kako kod nje nema nikakve tjeskobe i neprilike, na jednom dječjem plesu u bečkom kraljevskom dvoru, kamo je išla s bakom Felicitom, dok joj još nije bilo ni šest godina. Iznenada je ona opazi, kako sjedi među dvije carice Marijanom i Karolinom Augustom, dostojanstveno zadubljena u neki razgovor kao kakova buduća poslanica!

Djevojački dnevnik moje majke nema mnogo interesa za druge. Stoga ću nastaviti nacrt njezina života od godine 1855., kad je moj otac, mladi mnogo spominjani Janković, došao u okolicu Pressinga. On se rodio godine 1820., a imao je jako tužno djetinjstvo i mladost, jer su njegovi roditelji živjeli rastavljeno. Kad je u svojoj dobi od 55 godine došao na svoje porodično imanje u Ugarskoj u edenburškoj županiji kao krasan i slavjen mladi čovjek, bio je u isto doba i baštinik vanredno velikih dobara u Slavoniji. Prvo pitanje, koje je stavio tadašnjem župniku i svome nekadašnjem odgojitelju u Čeprežu, bilo je da mu kaže, koja je pobožna i najkrotkija plemićka djevojka u okolici, budući da je odlučio ženiti se, a samo takovu bi odabrao za drugaricu svoga života; ljepota i bogatstvo da ne odluju ništa pred njegovim očima. Svećenik odgovori, da je neosporivo najskromnije odgojena mlada kontesa Montbel, štićenica Franje grofa Esterhazyja u Pressingu.

Tako je moj otac došao u blagoslovljene tihe dvore, gdje je moja majčica dorasla pod okriljem plemenitih ljudi do cvjetne dobi djevojačke. Naša baka Felicita primila je oca beskrajnom ljubaznošću, a nije ništa jače poželjela, nego da se ostvari ta veza. No majčica je imala tek jedva šesnaest godina, pa bi mnogo radije ostala još u svom srećnom domu, gdje se kao bezbrižno dijete radovala životu, hoteći ga iskreno uživati. Ona je također instinktivno osjećala veliku razliku dobi, sasvim različnu odgoju kao i sasvim različne društvene prilike u kojima je živio dosele mladi Janković. Sve to bi isključivalo ono nutarnje razumijevanje, o kom je ona sanjala; stoga joj odluka nije bila laka. Njezin opet otac, naučan na francusko sklapanje brakova, nije mogao ni pojmiti, da bi tu moglo biti kolebanja. Budući da je djevojka spoznala opću porodičnu želju, stvorila je nakon kratke vruće borbe odluku, da će u ime Božje pristati.

Ovdje ističem divni onaj list njezinoga dnevnika, u kom proučava šutnju svoga srca, kojega mladenačke sanje doprinosi svojoj žrtvi: „Svi su u najboljoj nakani nepravo postupali, a Bog je sve po svojoj volji okrenuo na najbolje!“

Majčica je djelovala u tada duhovno zaostaloj Slavoniji kao jedna vjerska poslanica. Kad sam u godini zlatnoga pira mojih roditelja u studenom 1904. klečala pred ljesom svoga tako srdačno ljubljenoga oca, u kom je nakon blažene smrti tako mirno počivao, urešen značkama Marijine kongregacije — mogla sam samo zahvaliti i radovati se, što je majčica tako lijepo ispunila zadaću svoga života!

— 37 —

IZ MAJČINA DNEVNIKA KRAJEM LISTOPADA 1853.

Ja sam već osam dana Jankovićeve zaručnica! Što to nijesam prije rekla, sasvim je naravno. Ima časova u životu, kad možemo samo da s Bogom govorimo i da ne možemo izraziti svojih čuvstava, dok ih On ne uredi, ne osvježi i ne posveti! Sad sam opet dosta na čistu sa samom sobom i sa svim događajima oko sebe, da se mogu odužiti, kako bih i na ovim listovima, koji su dosele bili kao kakova knjiga moga života, govorila o svojoj jako iznenada učinjenoj odluci. Poslije ozbiljnoga raspravljanja s majkom, kojoj sam svoje

Jankovićev dvorac u Daruvaru u 18 vijeku

mišljenje i ćućenje jasno prikazala, spoznala sam sve ločnije, kako je ona i cijela porodica željela moje zaruke. Poslije tihe sabranosti pred Bogom bila sam drugo jutro odlučna i kad je majka stupila u sobu, priopćila sam joj, da se od toga časa smatram Jankovićevom zaručnicom. Dopodne sam već pisala njemu i mojemu ocu, a kad je nama prijateljski naklonjen grof Wurmbrand došao na objed, prišla sam k njemu, da mu najprije objavim preokret moje sudbine. I tako su riješene sve sumnje, moja budućnost određena, a ja od srca zahvalna Bogu za sve, što je odredio i dopustio!

Dobro osjećam dužnosti, koje sam time preuzela u njihovoj dubokoj zbiljnosti i neizmjernom opsegu! Ja ću svome mužu pružiti sve što imam, a svaki čas imati na umu, kako bih osnovala njegovu sreću. Hoću da postanem njegova vjerna i hrabra drugarica, da mu po-

mognem snositi svaki križ uz privliku na njegovu volju i njegov način mišljenja, da njegovu srcu sve pružim, što mu može jedna potpuna i trajna odanost pružati. Njegovim ću rođacima s najtoplijom ljubavlju dolaziti u susret, kako bih zaslužila njihovu ljubav. Prije svega ću nastojati, da Bog bude središte našeg života, kako bi nam bila uvijek blizu njegova milost. Sve moje revnovanje neka bude u tom, kako bi Janković imao razloga osjeti i, da jedna prava kršćanska žena, koja upire oči k nebu, donosi komadić neba i u svoju kuću, da u toj kući pripravi svome mužu jedan prijatan dom.

Neznam, kada ću opet vidjeti Jankovića. On bi imao do četvrtoga stići u Beč. No kako je odonda umrla njegova sestra Niczky u Daruvaru, a njezino će tijelo biti prevezeno u Stražeman, jamačno će joj tamo i on iskazati posljednju počast.

Dne 25. veljače 1854. vjenčao je moju majčicu u kapelici bečke nuncijature papinski nuncij Viale Prela, koji ju je i pričestio darovavši joj srebrni križić s natpisom: „Si Deus pro nobis, quis contra nos?“ (Ako je Bog za nas, tko će protiv nas?)

Tada je ostavila svoj dragi Beč i kolo svojih poznatih, krsnu kumu „vilinskih priča“ vojvotkinju od Parme, svoje ljubljene prijateljice i vršnjakinje, da odseli u najveću osamu „na tursku granicu“ u daleku Slavoniju, gdje joj je bila u ono doba najbliža željeznička stanica Maribor u današnjoj Jugoslaviji.

Kad je sedamnaestgodišnja Ljudevita Janković već izdaleka opazila krasni dvorac Daruvar, u koji se imala sada useliti kao gospodarica njegova i golemih prostranih imanja, prekrstila se velikim križem, posvetivši sebe, svoj život i budućnost znaku Spasenja, koji je njoj i njezinima imao biti znak pobjede posred svih boli, koje su nas čekale! Nitko ih nije mogao predvidjeti kod sjajnoga dočeka, koji je u Daruvaru bio pripravljen mladome paru! A ipak je majčica došla među njoj sasvim strani svijet, koji nije s onim u Pressingu imao ništa zajedničkoga, postavivši tu idealno nadarenu, a djetinjiski mladu gospodu pred teške zažonjetke!

U religioznim stvarima imala je majčica potpunu slobodu djelovanja, no nije našla nigdje prave pomoći, nego je u svojim mladim godinama sama bila ona pećina, na kojoj se osnivalo u kući praktično kršćanstvo, koje je mnogima postalo klisura spasa! Brzo je osnovala katoličku knjižnicu, za koju je pribavila ozbiljnih bogoslovnih djela, da se sama izобрази još sve to temeljitije. Od zagrebačkoga kardinala (Juraj Haulik) dobila je dopuštenje, da smije čitati i zabra-

njene knjige, kako bi mogla krive nazore moderne literature spremno suzbijati.

„O Tebi se može kazati: Tu es Petrus“ — rekao je jedan od njezinih rodaka Pejačevića, budući da mu je bilo od velike cijene njeno žarko nastojanje za Boga i Crkvu, I imao je pravo. Ona je doista visoko držala u svojim vjernim rukama sjajan svjetionik vjere. Nije mirovala, dok se nije obnovilo lice njezine okolice. U Daruvaru je osnovala školu sestara milosrdnica, a za općinu je smogla čestite dušobrižnike. Njezino milosrđe nije znalo ni za kakove granice; isti inovjerci uvelike se povjeravali u njezinu pravедnost i ljubav.

Pripada među moje djetinjske uspomene, kako se s gosposlijškim liječnikom znala voziti u udaljena sela kolonista, da u groznicom zaražene kuće donosi u većim bocama kinin. Pa kako je siromašnom i kljakavom sedlaru Juliju Bubenu, koji nije mogao da polazi školu, neumorno podjeljivala na njegovu bolesničkom krevetu obuku u vjeri!

A tek o Božiću! Činilo se tada, kao da se nebo otvorilo, jer se toliki valovi brižne ljubavi preljevali preko njezinih ruku na nebrojene male i velike ljude. Sedamnaest zima, najbolje doba svoje mladosti, proživjela je u slavonskoj osamljenosti bez i najmanjih radosnih pobuda, a preko njezinih usnica nije nikad prešla jedna riječ, kojom bi se potužila.

Mjeseca rujna 1855. rodilo joj se prvo djeteta u Daruvaru, moja sestra Marija. Doista je duboko ganutljivo opaziti, s kolikom se svetom zbiljom pripravljala za svoje materinstvo, posvetivši dijete još prije porođenja dragoj Bogorodici! Kako smo se često sjećale toga, kad je tako blaženo pozdravljeno dijete našlo godine 1918. tako rijetko tragičnu smrt! Kad ju nijedna od nas nije mogla postići, bila je nebeska Majka, koja je sebi posvećenu dušu očito čuvala i u činu žive vjere rastavila s ovom zemljom! Pridodajem i ovdje jedan lijepi list iz dnevnika, iz godine 1855., a iz pera moje majke:

Stražeman, 21. prosinca 1855.

„Dvije godine prošle su, otkako sam izgovorila veliku riječ, kasnije pred oltarom ponovljenu, kako se moj život, moji odnosi, a možda i moje srce sasvim promijenilo. Nadošao je jedan neizmjeran preokret u momu biću, a ja sam htjela počekati njegovo potpuno razvijanje, da mogu nepristrano kao nekoč sama sa sobom govoriti. Htjela sam pustiti vremena životu s njegovom zbiljom, njegovom istinom i posvetom — da se preseli u moju dušu! Htjela sam ispitavati najprije zbiljnost i ljubavno joj pogledati u oči. Tada, kada bi moja

čuvstva bila temeljito sredena i pročišćena, dala bi im odraza u tihim časovima kao nekoč u svojoj dragoj mladosti. Sada vjerujem, da sam došla do te mete. Ako je od sanjarske djevojke i postala brižna žena, ostaje još koješta prikrto, a srce — makar da je tako srećno — mora da se jedno vrijeme ogleda u novom životu, prije nego li se u njem potpuno snađe. Ta ja nijesam samo žena, ja sam majka. A u tom svetom imenu leži sve jasno i raskošno izraženo, što može ganuti žensko srce. Pred tim imenom treba da sve šuti — da sve klikuje — da sve moli!

„Ja sam osam dana Jankovićeve vjerenica!“ — završila sam listove iz knjige svoga djevojačkoga života.

„Ja sam dvije godine Julijeva srećna supruga“ — tako hoću da započnem prvi list iz knjige svoga braćnoga života.

Ja sam njegova ljubeća i ljubljena supruga, a hvala Bogu, koji je dao, da to postanem. Ako danas na godišnjicu svojih zaruka zagledam duboko u prošlost i dozovem sebi u pamet sve stare uspomene, spoznajem jasno očinsku Božju ruku, koja okreće sve k najboljemu. Hoću li da nadodajem doživljaje ovih dviju godina, da ne nastupi jednoč u nacrtu moga života praznina, kad budem u kasnijim danima prelistavala ranije odsjeke? Ah, ima toga mnogo oblačnoga i bolnoga!

Draga domaja u Pressingu gotovo je opustjela, draga očinska kuća napola je osirotjela. Dne 26. veljače ove godine, upravo nakon jedne godine i jednoga dana od moga zaručenja, pozvao je Bog u vječnu domovinu moga drugoga oca, ljubljenoga strica Franju Esterhazyja. Nijesam mogla pohititi k njemu ni primiti njegov posljednji blagoslov, jer sam morala čuvati mladit od Boga mi povjereni život svoga djeteta. No nijesam smjela ni sama na put zbog ružna vremena i naših zločestih puteva. Bilo je to teško tim više, što sam bila tako daleko od sirote majke, a i njezino je zdravlje uslijed toga udarca bilo sasvim poremećeno. Mjeseca svibnja boravila je ipak par nedjelja kod nas. To je bilo prvo viđenje, koje je razdiralo srca! Bila je sva slomljena s toga slučaja smrti. Mene je tješilo u životu, da je vrijedni stric još poznavao moju novu postojbinu, a njegovo dobrotivo oko bilo je pozorno na ljude i stvari, koje me danas okružuju. Tri mjeseca poslije mojih svatova došao je zajedno s dragom majkom k nama, da k tome upotrebi i Daruvarske toplice.

U to doba bilo je kod nas uopće veliko rodbinsko sastajanje: tetka Beta St. Marsan došla je iz Italije s više svoje djece, moj brat Filip pohodio nas skupa sa svojom suprugom. Svi su ti naši dragi

— 41 —

proživjeli kod nas u Daruvaru gotovo šest nedjelja. Tada su mene uzeli sobom u moj ljubljani Pressing. Moj dobri Julije morao je žali-bože ostati kod kuće, jer se nije mogao dugo udaljavati od svojih domaćih poslova. To je bila moja velika bol, s kojom sam kúpila veselje, da se opet nadem kod svoje drage kuće u Pressingu. Ah, ta to je bilo i posljednji puta, što nas je ta kuća primila zajedno u veselu društvu! Tu sam vidjela ponovno sve stare prijatelje, koje više nikada neću tako zateći. Posljednji puta i svoju tetku Ljudevitu Sigray, koju sam vrlo cijenila. Na moju veliku žalost umrla je trećega svibnja kao

Vjekoslava grof. Janković rođ. Festetić

pravi proljetni cvijet, koji će u vječno svježem mirisu divno sjati na drugom svijetu. Bog neka se pobrine za njezinu siromašnu djevojčicu! Otkad je meni Gospod dao ljubljenu malu Mariju, imam velikoga sučuvstva za svu djecu bez majke, jer osjećam, da ipak nijedna ljubav ne može tako ljubiti kao ljubav materinska!

Ipak ne znam, komu pripadam srdačnije, koga li toplije ljubim, svoje dijete ili svoga muža. Neću to niiti da istražujem! Ta oba dva blažena čuvstva žive jedno pored drugoga; jedno kroz drugo. Julije mi je još vredniji, što je Marijin otac; Marica još srdačnije draga, što je Julijevo dijete!

I tako blagoslovljen ljubavlju teče naš život sasvim tiho i samotno dalje, čas u Stražemanu, čas u Daruvaru, gdje se rodila dne

3. rujna 1855. i moja curica. Tada je moj Julije bio u Zagrebu, budući da je član nekoga zemaljskoga povjerenstva, koje tamo drži svoje sjednice. Usprkos toga ne bih ja bila ni bez moje male sama, budući da me je moj Julije neizrecivo razveselio, kad je udesio da smo uzeli u kuću najvredniju prijateljicu u mojoj mladosti, gospođicu Otonu, bivšu majčinu odgojiteljicu. Time je ispunjena jedna od mojih najživljih želja. Osim toga došla je k nama četvrt godine nakon našega vjenčanja moja sinovka Irena Niczky, zbog čega sam vrlo vesela, budući da je ona sasvim osamljena. Ja sam djevojku srdačno zavoljela i nadam se, da će dugo ostati kod nas, dok ne nađe čestita muža, čemu doduše nema ovdje osobita izgleda. Jedino što dolaze svake jeseni i proljeća stari naši prijatelji u lov. To su Julijevi rođaci grofovi Adolf, Ladislav i Julije Pejačevići, Henrik grof Khüen i Karlo grof Esterhazy, komu se kao starome poznancu uvijek vrlo veselim. Od gospoda nema nijedne osim Agate Pejačević, Adolfove supruge rod. Schaffgotsh iz Šleske. To je ljubazna pojava, koja mi je od srca simpatična. Inače ne dođe u naša brda nijedna duša osim moje svaje Lore Marković iz Cernika, kojoj sam kao i njezinom predobrom mužu Stjepanu odana iz sve duše. I tako je kod nas mirno i voljko u potpunoj rastavi od svijeta, pa ne bih imala druge želje, negoli da sam sjedinjena s ljubljenom majkom!" Toliko iz majčina dnevnika.

U noći na Novu godinu 1857. rodio se moj jedini brat Ljudevit (Bela) u Stražemanu, žuđeni sin majčice, koji je već za malo dana otišao u vječnu domovinu. To je bila jedna od najvećih boli u životu moje majke, o čemu nije nikad više mogla govoriti bez suza u očima.

Neka sada opet slijedi jedan listak iz dnevnika, koji će najbolje prikazati sliku tužnoga doba, koje je majci otelo i ljubljenu pomajku Esterhazy.

U Marienbadu, 19. srpnja 1857.

„I opet je prohujilo preda mnom podrug godine, koje je vrijeme ugrabilo iz moga srca dvije čestli... Ne! povuklo ih onamo, gdje ima da prebiva cijelo moje srce!

Pošto je zima prošle godine u Stražemanu prolazila mirno i tiho, a mi se u proljeće dali ponovno na hodočašće djetinjske ljubavi u Beč, osjetila sam slatku nadu, da ću u svom srcu biti opet živahna. Tada se probudila u meni najvruča želja, da ovaj puta primim od Boga jednog sina, pa da ga dadem svome mužu kao najveći dar. A ipak to nije bilo toliko zbog njega, koliko zbog mene, da sam željela sina. Jedan sin! Sam Bog može znati, što je ta misao

značila za mene! Moja draga mala djevojčice, kad budeš ikad čitala ove retke, nemoj misliti ni vjerovati, da si meni manje vrijedna i sveta, negoli što bi to bio dječak. Materinska ljubav nezna za ikakovu razliku, njoj je sve jednako. I Ti ćeš tako moja mala, ružična i vesela Marice, ako nam Te milost Božja uzdrži, osjetiti što mislim, kad kažem, da je u mom sinu ležalo ispunjenje mojih sanja, ostvarenje sviju nada, cilj moga žuđenja i kruna moje sreće!

Kako sam u životu tako divno sanjala o uzvišenim karakterima, koji su u tom niskom svijetu ostali mirni, čvrsti i vjerni, da blago motre na polištene i nevoljne, pa da se ne plaše ni među zločestima oslati dobri, kao nihi među podrugivačima pravi i vjerni kršćani. Često sam, kad je moje srce gorjelo žarkom ljubavlju, htjela da poletim u daleki svijet, kako bih svakom ranjenom srcu donijela utjehe, siromašnim i ostavljenim darovala pomoći, žalosnim i plašljivim uljevala hrabrosti i kako bih sve, sve pritisnula na svoje srce, da im kažem: Ne plačite! Ja ću za vas učiniti sve, što samo znam i mogu!

Poslije sam naučila te žarke izlive jednoga mladoga čuvstva okrenuti u blage i pobožne želje. Ja sam tada moje teženje za usrećavanjem svega svijeta stegnula na manji, no ipak beskrajni svijet svoja ženskoga revnovanja u životu. Ali nutarnja oduševljena čežnja ostala je u srcu, pa sam mislila, kako će ona iz mojega srca prelaziti u srce mojega sina i tako blagoslovno stupiti u život. Majčine misli bila bi djela sina, njezine slutnje njegova zbilja, njezino oduševljenje njegova mirna zadaća, njezina najiskrenija želja njegova najsvetija dužnost!

Kako sam često klečala u jesen, kad se vrijeme sve više približavalo, pred slikom Bogorodice moleći, da bih očuvala dijete, koje sam pod svojim srcem nosila, od ljage grijeha! Ona da ga sačuva, da ostane čisto u ovom nečistom, tužnom svijetu! Majka milosti uslišala me, i ako na drugi način. Njezina mudrost bila mi je također prava, makar da mi je mač boli i tuge probušio srce! Oko 20. siječnja mislila sam "... (Taj list dnevnika ostao je žalibože nesvršen, a nijesu dalje slijedili ni drugi).

Do godine 1872. boravila je majčica ponajviše u Daruvaru, izuzevši jedino pohađanja u Čepreg i Stražeman. Samo je dvaput s nama djecom bila kod strica Filipa Montbela u Francuskoj (1851. i 1868.), a dvaput zbog svojih teško bolesnih živaca u Marienbadu i Neuhausu (1864. i 1866.) U proljeće 1869. bila je u Rimu kod jedne svečanosti za Pape Pija IX.

Kad smo svršile školu, vodila nas majčica u Beč i Veneciju, a zimi 1878. u Firencu, Rim, Napulj i Lurd, gdje se već godine 1873. zavjetovala zbog teške bolesti moje sestre Marije.

U veljači 1879. još smo slavili srebrni pir dragih roditelja u društvu milih prijatelja i rodaka, u žarko ljubljenom Daruvaru.

Tada se išlo dalje — bez domaje, dok je i Čepreg morao nekoliko godina kasnije doći do prodaje. Dragi mali Stražeman, u kom je porodična grobnica, koja skriva mali lijes moga brata — već je prije pao žrtvom. — Tko je poznao gospodarske prilike Slavonije u drugoj polovici XIX. stoljeća, pa onda odgoju vlasnika gosposlija, koji su imali da glavni interes posvećuju i zemaljskoj politici, dok stručnih studija za racionalnu upravu svojih dobara za čudo nijesu mogli imati.

Još naš djed Janković bio je opterećen teškim dugovima bez ikakvog rezervnog fonda u gotovim novcima, bez željeznica za izvoz, a pored velikih daća — uz temeljnu cijenu hrastovine pet forinti po hvatu — pa bi morao biti jedan gospodarski genij, da bi mogao spasti ta imanja. A taj genij nije dan ni mojem ocu. Za moju majku značilo je slom slavenskoga života mnogo više, negoli gubitak imanja. On je bio radno polje, koje je obrađivala suzama i nebrojenim žrtvama, a koje je ljubila svom snagom svoga srca. Ona se nadala blagoslovljenoj žetvi za svoju djecu i za napredak cijele pokrajine. A kad je sa srebrnim vijencem u kosama stajala pred gomilom razvalina svih svojih nastojanja i potpunih neuspjeha — tada joj se činilo, da joj izmiče tlo ispod nogu i da joj puca srce! Sam Bog znade, što je onda trpjela, a koji je stvorio to bolno i puno ljubavi srce. Samo ju je njezina vjera držala uspravno!

Od godine 1884. do 1893. nijesmo više vidjeli svoga krova nad glavom, bili smo siromašni putnici na križnom putu života, dok nam nije Božje smilovanje darovalo u malom Kreuzhofu na Achen-skom jezeru mio ljetni dom.

Kalksburg i poslije Beč spremili su nam zimsko boravište. Moje djelovanje na socijalnom tlu Caritas-a bilo je jedno od posljednjih velikih radosti u večeri života najmilije majke! Činilo joj se, da je to razjašnjenje nekadašnje naslućivane bolne zagonetke!

Tada je Gospod dopustio moje sučuvstveno i živčano bolovanje, koje je trajalo od godine 1885. do 1915., dakle kroz punih trideset godina. Bilo je to dakako s mnogim prekidanjem, isprva laganim nastupanjem, ali uvijek pojačano i opet popustljivo, dok nije najposlije u jesen 1904. postiglo svoj vrhunac. To me je prisiljavalo, da

— 45 —

sam tada poslije smrti svoga ljubljenoga oca u studenomu ostavila Beč, a tako i svaki rad na karitativnom polju.

I opet je stajala majčica pred razvaljenim svijetom svoga bivstvovanja pa je sebi govorila: Bog neće! Zašto? — bila je tajna Gospoda. Njezino povjerenje u ljubav Božjega smilovanja bilo je sada nepokolebivo... Ona se od svega sve više i više odjeljivala, postajala je sve više djetinjasta, jednostavnija i bez želja; bila je i svetija s jednim srcem punim ljubavi, strpljivosti i blagosti za svoje bližnje. Nikad se nije potužila na nuždu i odricanje...

„Ja hoću sve ono, što neću — ako Bog hoće“ znala je govoriti. Kad sam ju dnevice slušala na glas moliti za one, koji su joj dobro i zlo činili, pripada to među moje najmilije i najdirljivije uspomene. Stoga ću s njima i završiti taj kratki nacrt života moje majčice s nadom, da će time mnogo srce biti ponukano na pobožnost i da će mu učiniti dražim od Boga poslana nevolje i križ.

Posljednje riječi neka budu one, koje su u Achenkirchu zapisane nad Tvojim posljednjim počivalištem, u kojima se odražava sadržaj Tvoga života: „Ave bona crux! Bene omnia fecit!“ Amen — Alleluja! (Zdravo dobri križu! Sve si dobro učinio!)

Majka je umrla dne 20. lipnja 1923. i počiva kraj moga oca u maloj grobnici blizu župne crkve u Achenkirchu. Jedna pozlaćena grančica s hrastovim listovima iz slavonskih šuma reši draže ljesove. Roditelji su je primili godine 1904. kod proslave zlatnoga pira.

PRABABINA PIŠMA MOME DJEDU

Čepreg, 16. VIII. 1807. Dragi sine! Čuvstvo pravičnosti će i Tebi nametnuti ugodnu dužnost, da se osvrneš na svoje skoro svršeno odgajanje, na zato potrošeno vrijeme, majku i trud te troškove. Sve to valja da ispitaš i da meni kao majci, koja želi da Te učini srećnim o svem iskreno položiš račun. Sve, za što sam se već od Tvoga nježnoga djetinjstva iz dna duše trudila za Tvoje dobro, znadem, da je to Tvoje meni odano srce već nebrojeno puta zahvalno očutilo. A kako li moramo oboje i Ti i ja u vječnoj Proviđnosti nada sve zahvaliti, što je Tebi u osobi dobrog Finatzijsa dala jednoga tako vjernoga i razboritoga vodiča, doista drugoga oca! Njegovo neumorno nastojanje bilo je Tvoje srećno održanje i Tvoja izobrazba.

Sada, kad ćeš doskora stupiti na svoje noge, ispituj svoje vrednote i svoje sposobnosti. Vidjet ćemo, što još ostaje Tvojoj marljivo-sli za usavršavanjem, da prema dužnostima svoga staleža budeš pravičan i koristan čovjek. Znanosti i čudorednost jesu ona svojstva, koja nazivamo odgojom. Znanje stvara čudorednost, a blago čudorede, bilo ono svjetsko ili građansko, pa najposlije ugladeni društveni običaji uče nas cijeniti, upravljati i unapređivati znanje. Sve su to jedine i neprevarljive poluge naše vremenite i vječne sreće!

Stoga ćeš mi prije svoga preduzetoga otputovanja iz Beča pismeno odgovoriti, što misliš o ovim načelima:

Bog je početak i stvoritelj svega.

1. Što je Bog? Što dokazuje njegovo opstojanje? Kako osjeća čovjek njegovu nazočnost? Što određuju njegovi sv. zakoni? Što je čovjek pogledom na svoga Stvoritelja? Zatim:

a) Pogledom na stvorove druge i na samoga sebe? Koje su njegove dužnosti prema njegovu Stvoritelju, prema samomu sebi, prema bližnjemu, a osobito prema poglavarima i potčinjenima?

b) Što je religija i tko je religiozan? Imaš li Ti religiju i koju?

Koje nutarnje i izvanje potvrde ima religija? Što je vjera? Poznaje li Tvoja duša tri božanske krijepesti i priznaješ li ih javno?

c) Što je vjera bez dobrih djela? Je li oboje u Tvojim krijepestima? Što je savjest i kako djeluje milost Božja?

d) Na kojim temeljima počiva katolička religija? Što je Crkva, njezina nauka i zakoni? Zašto je unutarnji kult tako usko vezan s vanjskim? Zašto moraju kršćaninu katoliku biti tako svete tajne njegove religije? Poznaješ li potpuno biblijsku povijest? Promatraš li sv. evanđelja i kako se doima njihova nauka Tebe?

e) Koji su principi čiste moralnosti i koje su krijepesti jednoga dobrog čovjeka?

2. Koji su jezici u državi potrebni, a koji korisni? Koje jezike znaš potpuno i što znači znati koji jezik temeljito? Kako se može koji jezik naučiti temeljito? U kojem bi jeziku mogao Ti voditi jednu službu? Koliko vrsta ima stilskih sastavaka? Razumiješ li dobar način govora?

3. Koja svojstva mora imati dobar govornik i kakav je Tvoj način govora? Što je govorna umjetnost? Da li je Tvoja govorna moć više u prozi, ili verzovima? Gdje je govorenje najviše potrebno? Da li bi Ti bio u slučaju potrebe sposoban da držiš govor? Koji su klasici najizvrstniji, a koji podobni kao pomagalo za dobro govorenje?

4. Koliko je nužno u ljudskom životu računanje? Služi li ono gospodji, građanima i svim staležima jednako? Kojim je znanostima računarska vještina najnužniji ključ? Kako si se daleko u tom trsio i u kojem bi se smislu imao još unaprediti?

5. Koliko znanja imaš s područja prirodnih znanosti? U koju se koristiš one uče? Koji su najznamenitiji autori iz tih znanosti?

6. Što je geografija uopće? Poznaješ li svoju domovinu iz opisa zemalja? Koji kraj znaš temeljito prikazati? Kako daleko ide Tvoje znanje pogledom na susjedne evropske zemlje i drugih dijelova svijeta? U kojim je slučajevima znanje geografije nužno i korisno? Koje autore i koje zemljopisne karte poznaješ?

7. Koje znanje imaš iz povijesti i u koju svrhu? Kako je mnogovrsna povijest? Koje su najznatnije promjene staroga i novijega doba, za tim znameniti narodi, njihov postanak i pad? Koji su najbolji klasici za povijest? Znaš li točno svoju domovinsku povijest? Za koju je potrebu mitologija?

8. Razumiješ li logiku? Da li je sumnja (dvoumljenje) istraživanje svijeta isplina?

9. Koju nam korist daje filozofija uopće? Koji se narodi sta-

roga i novijega doba istakoše na polju filozofije? Koje je promjene izveo Newton na području fizike? Dali su medicina, matematika i astronomija također jedan dio filozofije? Dokazi? Što sadržaje matematika? Koliko razumiješ mehanike, geometrije i graditeljstva?

10. Što je naravno i privatno pravo, a što državno? Shvaćaš li, da je znanje domovinskoga prava bezuvjetno potrebno? U čem se ono sastoji? Zašto su zakoni pisani u latinskom jeziku?

11. Što je statistika? Koji narodi stanuju kod nas? Koje su različenosti jezika, religija, produkata i manufakture? Kako je s aktivnom i pasivnom trgovinom? Koliko je jako stanovništvo po broju? Kakav je oblik vladanja? Umjetnost, nastava i javne uredbe?

12. Što je redarstvo (policija)? Jeli ono državna potreba ili ne?

13. U čem se sastoji diplomacija? Koja su svojstva potrebna za to? Što je politika, a što pravo naroda?

14. Što je financijalna znanost? Pripada li ona uzdržavanju ili propasti države? Što diže ili ruši naše blagostanje?

15. Što je teorija, a što praksa? Što je pokušaj, a što iskustvo i opažanje? Što je trgovanje, a što rad?

16. Koje su nužne, a koje lijepe i obrazovne znanosti i umjetnosti?

17. Što je saobraćaj sa svijetom, konverzacija, svjetski ton i dobro društvo? Kako se daje postići sreća, da čovjek postane poštovan i ljubljen?

18. Što je prijateljstvo, iskrenost i valjano postupanje? Što je prava veličina i čast, koja se tako često shvaća krivo? Što je egoizam i najposlije, što su strasti?

Razmišljanje o ovim pitanjima ponajbolje će Te, dragi sine, upoznati sa samim sobom. Mene će Tvoj odgovor poučiti o Tvojim pojmovima i znanju, kako bih mogla Tebi koristiti i nadalje vjernim savjetovanjem i materinskim srcem.

S tim Te blagosivam kao Tvoja vjerna majka Janković.

Bog znade, da li je rijetkoj toj i uzornoj majci Alojziji Janković rodnoj Festetić ikad stigao odgovor od njezina sina Izidora, budući da je na kopiju izvornoga pisma stavljena bilješka „Žalibože, nije se našao odgovor; da li je uopće stigao?!“

IZ JEDNOGA PRABABINA PISMA, MOŽDA ISTE GODINE (1807.)

„Plemićko rođenje daje nam manje poštenja i časti, negoli što nam nalaže časnih dužnosti, od kojih su prve, da služimo državi i otadžbini. Ti ćeš naći svaki put, kojim budeš htio stupati, već dobro

— 49 —

pripravljen zaslugama svojih pradjedova. Velika je sreća imati pred sobom čestito ime i dobar glas svojih roditelja. Tvoji roditelji ne ostavljaju Ti doduše nikakova bogatstva, ali lijepa dobra i velike primjere. Nitko ne će od Tebe više tražiti, nego da ta dobra zaslužiš, a pradjedove da slijediš. No i s manjim možeš biti siguran, da ćeš svakoga zadovoljiti. Znadem, dragi Izidore, kako to osjećaš i želiš!"

JEDNA PRABABINA MOLITVA

„O moj Stvoritelju, Ti sam vidiš želju moga zabrinutoga srca za napredak i sreću djece, koju si meni dao. Ako li ne bih mogla njihova srca i misli voditi dobru i krijeposti, ako njihov život ne bi mogao služiti dobru čovječanstva i njihovu vlastitom, pa ako ne bi htjeli uvidjeti i razumjeti uzrok i svrhu svoga opstanka — uzmi ih k sebi još u cvijetu njihove nevinosti prije, negoli bi bili sasvim izgubljeni. Ja ću pored svoje boli za njihovim gubitkom imati barem utjehu, da ću ih Tebi vratiti onakove, kako sam ih od Tebe primila, s poklikom: „Gospode, neka bude volja Tvoja!“

No ako bi moje brige i moji napori mogli toliko doprinijeti, da moja djeca budu meni u starosti kao i polištenom čovječanstvu potpora i veselje, tada o Gospode ne daj, da ohladni moja odvažnost, jačaj i blagoslovi moje nastojanje za napredak djece, s kojom si mene blagoslovio! Amen.

Vidiš moje dijete, to je moja molitva za Tebe, nadam se, da i Ti u svojim molitvama misliš na mene, pa da svaki dan ujutro i naveče moliš Boga za pomoć. Da nikad ne zaboraviš, da si Bogu i za sve drugo dužan. On je sve dao i tražit će od Tebe točan račun Tvojih misli, riječi i čina, da Te prema zaslugama nagradi ili kazni. Beč, 24. ožujka 1808.“

DODATAK

Preko svakoga očekivanja imala sam mjeseca travnja 1929. da ponovno vidim zavičaj svoga djetinjstva. Ganulljiva ljubav omogućila je meni to putovanje. Tronuta srca vozila sam se iz Zagreba u Daruvar, taknuvši još jednom jedno kupalište Lipik, naše nekadašnje imanje. Činilo mi se kao san, kad sam putovala tom prugom, gdje je naša najbliža željeznička stanica sedamdesetih godina bila Barč. Tamo se dolazilo kolima iz Daruvara za šest sati, a zatim smo morali preko Drave posebnim prijevozom.

Daruvar se dakako za 50 godina jako promijenio. Nekako mi se činilo, da sam došla u Daruvar kao davno umrla i našla ga na istom mjestu, ali se ne snalazeći više kao prije! Još stoje dvije velike lipe, ispod kojih se skretalo s glavnoga puta u dvorac. Kad sam zamirila, mislila sam da još čujem jasnu zveku praporaca četveroprega, kojim smo se tako mlade i vesele vozile u dvorac sve do onog dana, kad su nas odvezli iz domaje!

Inače se nije više mogla okolica dvorca raspoznati. Parka i zvjerinjaka nema više. Sve je razgrađeno. Nestalo je lijepoga i velikoga prostora pred nekadašnjim stajskim zgradama, tako i jahaonice. Svuda kuće, kuće! Posječena je i draga brezova šumica, koja se srebrnasto ljeskala dvorcu na zapad.

Koliko li uspomena na blaženo, daleko doba djetinjstva veže se o sve to! I dolazilo mi na pamet, kako ću još gledati naše ljubimce kao snijeg bijele janjice s crvenim i modrim svilenim vrvicama na vratu. Oni su pripadali nama djeci, s kojima smo se igrale sasvim srećne!

K samostanu milosrdnih sestara, koji je sa svojim konvikticama bio pravi raj našega djetinjstva, vodio je isti put. Mislim, da je to bilo godine 1864., kad nas je u svečanom odijelu vodila majka za ruku k svečanosti polaganja temeljnoga kamena. Ja sam dapače mo-

— 51 —

rala da kao petgodišnja izvršim tradicionalno udaranje čekićem tim više, što je majka sagradila rečeni samostan iz zahvale, što sam srećno ugledala svijet. Ali nuto žalosti! Iz velike svoje revnosti udarila sam temeljni kamen četiri puta mjesto triput, pa sam radi te „sramote“ gorško plakala. Sada stoji na mjestu prvoga maloga i skromnog samostana velika zgrada, u kojoj se nijesam mogla ni snaći, a vele da će se još i proširiti. No duh ljubavi i milosrdnosti ostao je u kući isti. Kad me je tu dočekalo mnoštvo dragih djevojčica, kojih matere i baške su nas još poznavale, pa me pozdravilo jezikom moga zavičaja, imala sam muke da od ljubavi i čežnje za domajom glasno ne zaplačem.

Crkva, u kojoj sam bila krštena, ostala je prilično ista, samo je ta kružna građevina dobila i toranj, a gdje je bio sv. grob, nalazi se sada lurska kapelica. Klupa, u kojoj sam još kao dijete sa svojom sestrom i roditeljima klečala, još je ona ista. Čutila sam, da joj prišapnem: „Znaš li još?“

Dvorac mi se činio kao tijelo bez duše. Morala sam sve sile napeti da sačuvam svoj mir, kad sam koračala tim meni dobro poznatim prostorijama, gdje sam našla zazidanih vrata i gotovo sve promjenjeno!*) No ja sam bila zahvalna, da mi je ljubazno dopušten posjet. Nehotice padoše mi na um riječi jedne pjesmice: „Mladosti mladosti — Kako si daleko — Da kao vječnost — Meni si daleko!“

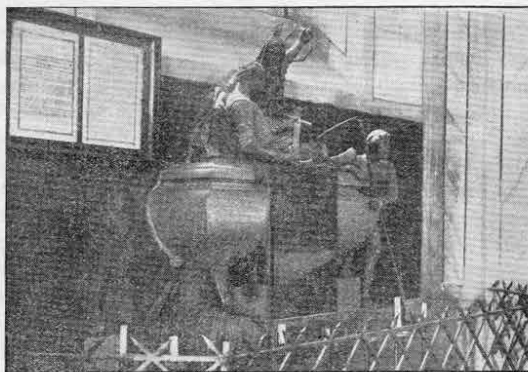
Ljubav je jača od ikojega rastanka, jača je od same smrti! Neka bude posljednja riječ moje hvale za dirljivu vjernost i ljubav, koju sam poslije polovice stoljeća našla u Daruvaru kod sviju staleža njegova stanovništva. Kad sam se nekoć kao mala djevojčica nakon duljega izbivanja vratila — bilo je baš na dan sv. Ane — kući, Daruvarčani su osvijetlili svoje kuće, dok je u dvorcu sjao veliki transparent s napisom: Živila Anka!, a nijesam toga nikada zaboravila.

I sada kao sedamdeset godišnja starica kličem punim srcem zahvale: Vjernost za vjernost! Živila vjernost! Živila domovina!
27. II. 1931. A. J. J.

S njemačkog preveo

Julije Kempf.

*) Taj je dvorac sada svojina općine trgovišta Daruvara, pa su neke prostorije preuđene za državnu realnu gimnaziju.

Porodična grobnica u Stražemanu.

POGLED U PORODIČNI ARHIV

U kulturno-historijskom muzeju grada Požege nalaze se iz nekadašnjega porodičnoga arhiva Jankovića Daruvarskih dobrotom Ane Jelisave grof. Janković mnoge znamenite isprave i slike, među kojima neka budu spomenute:

Više genealogija porodice Jankovića 1551.—1876. Izvorne oporuke: Antuna grofa Jankovića 1789., Ivana Jankovića 1798., Eleonore Janković rođ. grofice Pejačević 1847. — Svjedodžba Antuna Jankovića kao slušača isusovačke akademije 1747. — Dekreti požeškoga podžupana, kasnijega velikog župana Antuna Jankovića: o imenovanju kr. savjetnikom 1760., savjetnikom vijeća kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije 1767., tajnim savjetnikom 1781. — Izvorna pisma Antunu Jankoviću: Marije Terezije zbog zasluga za svilogojstvo 1768., Marije Terezije u stvari odašiljanja nove vojske protiv pruskoga kralja 1778., Josipa II. devet pisama kao povjereniku za slišavanje seljačke bune u istočnoj Ugarskoj i Erdelju 1784. i 1788., Josipa II. o imenovanju predsjednikom stola sedmorice 1786. — Isprava Ivana Jankovića o imenovanju dvorskim savjetnikom 1794., te Izidora Jankovića kr. komornikom 1815. — Nekoliko kopija porodičnih krsnih listova iz XVII., XVIII. i XIX. stoljeća.

Sve školske svjedodžbe o privatnom srednjoškolskom, te izvještaji o filozofskom i juridičkom fakultetskom školovanju Julija Jankovića (uvijek s najodličnijim ocjenama), odvjetnička diploma Julija Jankovića 1844., izvorna isprava o podjeljenju grofovstva i grba Juliju Jankoviću-Daruvarskom 1857. Od daljnjih njegovih izvornih isprava i priloga u muzeju spominjemo: ugovore o prodaji gospoštija Pakrac 1861. te Stražeman 1876., oporuku oca Izidora Jankovića 1855., ugovor o prodaji staroga grada Pakraca srpsko-pravoslavnoj općini 1877., te o darovanom zemljištu za školu; isprave o utemeljenju crkvenih i školskih zaklada u Uljaniku, Kutini, Gaju, Kalincima, Stražemanu, Pakracu, Daruvaru; darovnice za Jugoslavensku akademiju 10.000 for.

1861., za spomenik bana Jelačića 300 for. 1864., zakladi bana Jelačića 100 for. 1850., osnivanju realke u Osijeku 10.000 for. 1871., za dvije narodne opere u Zagrebu 100 for. 1860., za osnivanje ženske škole sestara milosrdnica u Požezi 2000 for. 1862., za otkup Kukuljevićeve knjižnice Jugoslavenskoj akademiji 1000 for. 1868. i t. d., govori kod ustoličenja Julija grofa Jankovića za požeškoga velikog župana i u hrvatskom saboru 1861., zaklada za dvojicu učenika gospodarskoga učilišta u Križevcima 1863., a od 1884. za ratarnicu u Požezi, iskazi prvih naseljenika i naseobina Sokolovac, Dulaves, Španovića, Hrastovac i t. d., tlocrti u bojama 1860.—1879.; mnoge izvorne potvrđnice javnih kulturnih institucija za primljene darove (Narodni muzej 1850., Narodno kazalište 1853. i dr.), te mnoge zahvalnice privatnika i upravnih vlasti; izvorne pjesme prigodnice u slavu Julija grofa Jankovića i t. d., troškovnici za uređenje dvorca Daruvara 1868. i t. d., pisma hrvatskoga povjesničara Ivana Kukuljevića-Sakcinskoga Mariji grof. Janković u stvari genealogije, izvorni dnevnik Ane Jelisave Janković o grof. porodici Jankovića u rukopisu 1931. i t. d., svega preko 290 priloga.

Pored spomenutih i još drugih važnih i zanimljivih porodičnih priloga čuva požeški muzej još ove ukusno uokvirene slike: uljenu sliku Antuna grofa Jankovića, velikoga župana požeškoga iz svršetka XVIII. stoljeća, uljene slike dvorskog savjetnika Ivana Jankovića i njegove supruge Vjekoslave rod. grofice Festečić, iz svršetka XVIII. stoljeća; kamenotisak Julija grofa Jankovića iz starije dobi života, te njegove supruge Ljudevite grofice Janković rod. de Montibel u mladoj dobi i kao starice; kamenotisak Marije pl. Adamović-Čepinske rod. grof. Janković; litografija Ane Jelisave grof. Janković iz mladega doba; slike gosposkijskih dvoraca u Daruvaru i Stražemanu i t. d.

Ti prilozi — iako ih je jamačno još i više bilo prije pljačkanja imanja u Drenovcu, kao i prije tragedije umne i blage darovateljčine sestre Marije pl. Adamović-Čepinske od 1918. — mnogo su poslužili kao vrela za monografijsku radnju J. Kempfa, koju na početku spomenusmo.

Krasni ovaj Dnevnik plemenite Posljednje iz grofovske porodice Jankovića-Daruvarskih, koji je napisan dvije godine kasnije, zgodno upotpunja tu studiju o toj slavnoj hrvatskoj porodici.

SADRŽAJ KNJIGE:

	Strana
1. KRATAK HISTORIJSKI PREDGOVOR, napisao Jul. Kempf	5
2. DNEVNIK ANE JELISAVE JANKOVIĆ POSLEDNJE IZ GROFOVSKE PORODICE JANKOVIĆA DARUVARSKIH, napisala ona sama, preveo Jul. Kempf:	
Predgovor autorice	9
Posljednja	10
Majka	31
Prababina pisma mome djedu	46
Dodatak	50
3. POGLED U PORODIČNI ARHIV, pribilježio Jul. Kempf	53
SLIKE: Grofovski grb porodice Jankovića, str. 1. — Ana Jelisava grof. Janković — posljednja, autorica, str. 17. — Julije grof Janković, str. 21. — Ljudevita grof. Janković de Montbel, str. 25. — Marija pl. Adamović Čepinska rođena grof. Janković, str. 27. — Grofovski dvorac Jankovića u Stražemanu, str. 32. — Jankovićev dvorac u Daruvaru u 18. vijeku, str. 37. — Vjekoslava grof. Janković rođ. Festetić, str. 41. — Porodična grobnica u Stražemanu, str. 52.	